

**Міністерство освіти і науки України
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
Факультет обліку і фінансів
Кафедра обліку, оподаткування та
управління фінансово-економічною безпекою**

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ:

**Завідувач кафедри,
д. держ. упр., професор
_____ І. П. Приходько**

«_____» _____ 2021 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА

**УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВО-
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА**

**Виконав: здобувач освітньо-професійної
програми «Управління фінансово-
економічною безпекою» за спеціальністю 073
«Менеджмент» галузі знань 07 «Управління
та адміністрування» другого
(магістерського) рівня вищої освіти
Чорний В. О.**

Керівник: доц. Міньковська А. В.

Дніпро – 2021

ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет менеджменту і маркетингу
Кафедра обліку, оподаткування та управління фінансово-економічною безпекою
Освітній ступінь магістр
Освітньо-професійна програма «Управління фінансово-економічною безпекою»
Спеціальність 073 «Менеджмент»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

«_____» _____ 20 р.

ЗАВДАННЯ

на дипломну роботу здобувачу вищої освіти

Чорному Володимирі Олександровичу

- 1. Тема дипломної роботи** «Удосконалення механізму формування фінансово-економічної безпеки підприємства»
керівник роботи Мінковська Альона Вікторівна, доцент
затверджені наказом ДДАЕУ від «08» жовтня 2021 р. № 3180
- 2. Строк подання здобувачем роботи** – 05 грудня 2021 року.
- 3. Вихідні дані до роботи:** фахові наукові видання, дані аналітичного та синтетичного обліку, відомості про облікову документацію, виробничо-фінансові плани та річну фінансову звітність КП «Дніпровський електротранспорт» ДМР.
- 4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розкрити).** 1. Теоретичні аспекти формування механізму фінансово-економічної безпеки підприємства. 2. Стан та передумови формування механізму фінансово-економічної безпеки КП «Дніпровський електротранспорт» ДМР. 3. Удосконалення механізму формування фінансово-економічної безпеки підприємства. Висновки і пропозиції.
- 5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень).**
1. Загальна структура аналізу стану фінансово-економічної безпеки підприємства. 2. Показники фінансової захищеності підприємства. 3. Недоробки в існуючих критеріях визначення ступеня фінансової захищеності підприємства. 4. Критерії «підприємства-середньостатистичного» та «підприємства-ідеального» з позиції рівня фінансової захищеності. 5. Пелюсткова діаграма компонентів економічної захищеності КП «Дніпровський електротранспорт» ДМР. 6. Шляхи покращення числового визначення ступеня економічної захищеності підприємства. 7. Динаміка групових критеріїв фінансової захищеності КП «Дніпровський електротранспортом» ДМР за 2016-2020 рр. 8. Класифікація підсумкового критерію стану фінансової захищеності підприємства. 9. Схема організаційної структури управління КП «Дніпровський електротранспорт» ДМР.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання _____ 14 жовтня 2020 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Теоретичні аспекти формування механізму фінансово-економічної безпеки підприємства.	Жовтень 2020	
2	Стан та передумови формування механізму фінансово-економічної безпеки КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР	Листопад 2020 - Квітень 2021	
3	Удосконалення механізму формування фінансово-економічної безпеки	Травень - Серпень 2021	
4	Висновки і пропозиції.	Вересень - Листопад 2021	
5	Оформлення дипломної роботи.	Грудень 2021	

Здобувач _____ Чорний В.О.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____ Міньковська А.В.
(підпис) (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

РЕФЕРАТ	6
ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	11
1.1. Загальне поняття механізму фінансово-економічної безпеки підприємства	11
1.2. Характеристика індикаторів оцінки рівня фінансово-економічної безпеки підприємства	15
1.3. Інтегральна оцінка рівня безпеки підприємства як основа формування механізму фінансово-економічної захищеності	28
Висновки до першого розділу	34
РОЗДІЛ 2. СТАН ТА ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ КП “ДНІПРОВСЬКИЙ ЕЛЕКТРОТРАНСПОРТ” ДМР	36
2.1. Фінансово-економічна характеристика підприємства	36
2.2. Характеристика організації роботи служби економічної безпеки підприємства та оцінка її стану за окремими складовими	45
2.3. Механізм формування фінансово-економічної безпеки підприємства	58
Висновки до другого розділу	61
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	63
3.1. Розробка методів формування фінансово-економічної безпеки підприємства	63
3.2. Актуальні завдання удосконалення механізму формування фінансово-економічної безпеки підприємства	73
3.3. Формування моделі стану фінансового захисту економічної безпеки підприємства	79

Висновки до третього розділу	85
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	90
ДОДАТКИ	96

РЕФЕРАТ

Тема “Удосконалення механізму формування фінансово-економічної безпеки підприємства”

Дипломна робота: 96 ст. основного тексту, 10 табл., 8 рис., 14 додатків, 69 літературних джерел.

Об’єктом дослідження є фінансово-економічні відносини та процеси, пов’язані з функціонуванням системи економічної безпеки.

Метою роботи Метою кваліфікаційної праці є узагальнення теоретичних положень, методичних підходів, а також розробка практичних заходів та рекомендацій щодо механізму формування фінансово-економічної безпеки підприємств.

Методи дослідження. Під час написання даної роботи використовувався принцип системності та систематизації до опрацювання визначених завдань, були застосовані розрахункові формули, методи порівняння та аналізу отриманих результатів, методи інтегрування та статистичного аналізу.

Досліджено та підсумовано ключові методи щодо комплексної оцінки наявного економічного становища підприємства та формування механізму його фінансово-економічного захисту, виконана організаційно-економічна характеристика підприємства та наведені практичні рекомендації щодо удосконалення наведених процесів.

Отримані результати рекомендовані до впровадження на підприємстві КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР Чечелівського району Дніпровської області.

Ключові слова

ОЦНКА ЕКОНОМІЧНОГО СТАНУ, ПОКАЗНИКИ ТА КРИТЕРІЇ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ, ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ, ЛІКВІДНІСТЬ, ПРИБУТКОВІСТЬ, АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ.

Ключевые слова

ОЦЕНКА ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОСТОЯНИЯ, ПОКАЗАТЕЛИ И КРИТЕРИИ ФИНАНСОВО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ, ФИНАНСОВЫЙ МОНИТОРИНГ, ЛИКВИДНОСТЬ, ПРИБЫЛЬНОСТЬ, ФИНАНСОВАЯ УСТОЙЧИВОСТЬ.

SUMMARY

ASSESSMENT OF THE ECONOMIC SITUATION, INDICATORS AND CRITERIA OF FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY, FINANCIAL MONITORING, LIQUIDITY, PROFITABILITY, FINANCIAL STABILITY.

ВСТУП

Актуальність теми. Функціонування фінансово-економічної системи в умовах вільного ринкового середовища, супутні тенденції до утворення підприємств різноманітних видів діяльності, а також формування та подальша розбудова окремих складових ринкової системи цілковитим чином вплинули на фінансові, політико-правові та інформативні інструменти діяльності суб'єктів. За наявної ситуації стабільність та прибутковість функціонування підприємств починає на пряму корелювати з рівнем його фінансово-економічної захищеності та механізмом її формування.

Дослідження механізму формування фінансово-економічної безпеки займалися такі вчені, як: О.І. Барановський, Т.Г. Васильців, І.О. Бланк, К.С. Горячева, О.Б. Злотенко, С.С. Куперівська, О.В. Орлик, Р.С. Папехін, П.Я. Пригунов та інші.

Сукупність індикаторів, що мала б змогу оцінити економічну захищеність організації не завжди є одноманітною, стандартизованою, має гарну здатність до узагальнення та несе інформативну корисність, тому проблема їх відбору та методів застосування дійсно постає актуальним питанням, яке необхідно дослідити.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної праці є узагальнення теоретичних положень, методичних підходів, а також розробка практичних заходів та рекомендацій щодо механізму формування фінансово-економічної безпеки підприємств. Досягнення зазначеної мети зумовило необхідність вирішення наступних завдань:

- теоретично обґрунтувати поняття механізму фінансово-економічної безпеки підприємства;
- охарактеризувати індикатори оцінки рівня фінансово-економічної безпеки підприємства;
- визначити інтегральну оцінку рівня безпеки підприємства як основу формування механізму фінансово-економічної захищеності;

- провести аналіз фінансово-економічного стану підприємства та надати характеристику організації роботи служби фінансово-економічної безпеки підприємства;
- розробити методи та завдання механізму формування фінансово-економічної безпеки підприємства;
- сформувати модель стану фінансового захисту економічної безпеки підприємства.

Об'єктом дослідження є фінансово-економічні відносини та процеси, пов'язані з функціонуванням системи економічної безпеки..

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні аспекти організації та функціонування механізму формування фінансово-економічної безпеки підприємства.

Методи дослідження. Під час написання даної роботи використовувався принцип системності та систематизації до опрацювання визначених завдань, були застосовані розрахункові формули, методи порівняння та аналізу отриманих результатів, методи інтегрування та статистичного аналізу.

Розрахунок, опрацювання та аналізування числових значень необхідних показників були виконані на основі фінансової звітності підприємства з використанням базового програмного продукту MS Excel.

Інформаційною основою є академічні та наукові джерела, законодавчі та нормативно-правові акти, публікації у засобах масової інформації, а також опубліковані дані фінансової звітності та обліку КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що удосконалено механізм формування фінансово-економічної безпеки підприємства, який дозволяє знизити фактор зовнішнього та внутрішнього впливу. Найбільш суттєві результати, що містять елементи наукової новизни та виносяться на захист, полягають у наступному:

удосконалено:

- методичні підходи формування маркетингової політики та фінансово-економічної безпеки підприємства за рахунок концентрації нового підрозділу маркетингових дослідження та питань цінового регулювання, а також покращення структури управління.

набули подальшого розвитку:

- аналіз рейтингової оцінки стану фінансової захищеності підприємства через алгоритм визначення індикаторів рівня фінансово-економічної безпеки підприємства з використанням порохваних значень показників – “підприємство-звичайне” та “підприємство-ідеальне” та розробленої “Картки економічного захисту підприємства”;

- пропозиції підвищення показників фінансово-економічної захищеності підприємства, за рахунок виключення ключових загрозливих факторів діяльності;

- модель стану фінансової захищеності економічної безпеки підприємства

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості їх прикладного використання підприємствами з метою підвищення ефективності їх діяльності через запровадження удосконалених механізмів формування фінансово-економічної безпеки. Основні теоретичні положення, що викладені в дисертації, доведено до рівня методичних розробок і практичних рекомендацій, які використано та впроваджено в практику управління й господарювання.

Рекомендації та пропозиції автора щодо удосконалених механізмів формування фінансово-економічної безпеки впроваджено в діяльність КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР (довідка №205 від 05.12.2021)

Особистий внесок здобувача. Наукові положення, розробки та висновки дипломної роботи є результатом самостійного дослідження та творчого наукового пошуку автора. Викладені у дипломній роботі наукові положення, висновки і рекомендації отримані безпосередньо автором, є аргументованими та обґрунтованими.

Апробація результатів роботи. Основні положення дипломного дослідження обговорювались на науково-практичних конференціях кафедри обліку, оподаткування та управління фінансово-економічною безпекою Дніпровського державного аграрно-економічного університету: «Забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки: проблеми, пріоритети, перспективи»(м.Дніпро 29-30 жовтня 2020 року та 28-29 жовтня 2021року), «Облік, аудит, оподаткування та звітність у системі забезпечення економічної стійкості підприємств» (м. Дніпро, 13 – 14 травня 2021 року).

Публікації. За підсумком проведеного дослідження опубліковано 4 наукових праці загальним обсягом 0,69 д.а. , в тому числі – 3 тези (0,23д.а) та 1 публікація в монографії (0,46д.а).

Дипломна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків і пропозицій, додатків, списку використаних джерел, що нараховує 69 найменувань, містить 10 таблиці, 8 рисунків та 14 додатків. Основний зміст дипломної роботи викладено на 96 сторінках друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Загальне поняття механізму фінансово-економічної безпеки підприємства

Визначальним аспектом рівня фінансово-економічної безпеки будь-якого підприємства є комплекс його зовнішніх небезпек та загроз. Цей перелік, як правило, є досить поширеним та розгалуженим, що у свою чергу вимагає докладного дослідження факторів впливу у кількісному та якісному аспектах. Це викликає необхідність розробки досить гнучких методів оцінки фінансової безпеки підприємства. Отримана в результаті дослідження інформація використовується як менеджерами підприємства, так і його власниками, інвесторами, кредиторами.

Проте в процесі роботи зустрічаються випадки, коли на перший погляд незначущими або малопомітними небезпеками починають нехтувати, хоча за певних умов вони здатні завдати серйозних збитків. Своєчасне виявлення та виконання оцінки подібних небезпек є непростим завданням для підприємств будь-яких форм власності чи різновидів діяльності. Однією з рекомендацій є дослідження роботи суб'єкта підприємництва як системи відкритого економічного типу, що надасть змогу виявити можливі загрози більш детально [1]. Тобто аналіз небезпек обраного підприємства вже починає мати загальну, посередню форму за умови, що ми оцінюємо ситуацію середовища, в якому воно функціонує. Подібний аналіз можна виконувати з трьох напрямів: з точки зору причин походження небезпек, з точки зору можливих наслідків або використовуючи процесний метод. В якості прикладу на рисунку 1.1 можемо навести послідовність виконання аналізу внутрішніх і зовнішніх небезпек підприємства з позиції наслідків від їх виникнення.

Рис. 1.1. Загальна структура аналізу стану фінансово-економічної безпеки підприємства [2]

Кожен з перелічених методів має певні сильні та слабкі сторони. Наприклад, виконуючи аналіз з точки зору причин походження небезпек ми враховуємо, що усі підприємства знаходяться на єдиному надсистемному рівні, а отже першопричини виникнення небезпек для них є однаковими. Це дає змогу досліджувати їх в якості оцінки економічного стану сфери, в котрій обране підприємство функціонує. Якщо ж виходити з боку можливих наслідків, то їх поява однаковим чином впливає на бажані результати від економічної діяльності для усієї сукупності подібних підприємств. Тобто у

випадку, якщо існує сукупність схожих один на одне підприємств, то більшість можливих небезпек матимуть на всіх них досить подібний вплив зі спільними ознаками, характером виникнення та ін. Що стосується процесного методу, то його сутність полягає в дослідженні причин безперервного виникнення різного роду небезпек внаслідок мінливості сфери, в якій функціонує підприємство.

Ключовою функцією цієї частини аналізу є визначення залежності між пропорціональним відношенням сукупності однорідних підприємств однакової сфери діяльності та ступенем їхньої фінансово-економічної безпеки. Логіка при формуванні даного припущення була наступна: перелік зовнішніх небезпек, що властиві конкретному підприємству, є аналогічним до переліку небезпек, що загрожують іншим подібним йому підприємствам. Зовнішні фактори здійснюють свій вплив на всю сукупність подібних підприємств, тому у випадку зміни системного відношення між ними відповідно змінюється й перелік небезпек, що загрожують досліджуваній вибірці, можливі наслідки від їх реалізації та власне рівень фінансово-економічної безпеки.

Довести вищезазначене можна за допомогою наступних пунктів:

- у випадку збігу значень фінансово-економічної безпеки, розрахованих за допомогою прогнозування пропорційного відношення сукупності подібних підприємств та значення, що дістали внаслідок аналізу змін показників фінансово-економічної безпеки за певний період;
- у випадку збігу прогнозованого пропорційного відношення сукупності подібних підприємств з пропорцією, що визначена за допомогою аналізу факторів фінансово-економічної безпеки;
- у випадку доведення взаємозалежності між типовими ознаками сукупностей подібних підприємств за їх фінансовими показниками та за ступенем фінансово-економічної безпеки;

- у випадку підтвердження взаємозалежності між нестабільністю фінансових показників подібних підприємств та мінливістю факторів їхньої фінансово-економічної безпеки [3].

Одним з ключових засобів оцінки виступає регресійний аналіз. Перевірка отриманих значень виконується за допомогою дисперсійного аналізу, t-статистики та f-статистики [4, с. 179]. Особливу увагу слід приділити показникам, за допомогою яких підприємства класифікуються як подібні між собою. До них можна віднести спільну галузь господарської діяльності, територіальне розташування, форму власності, ринкову долю тощо. Видалення деяких з перелічених показників автоматично перетворює досліджувану сукупність на умовно подібну, але наразі це є обов'язковим аспектом через практичні особливості виконання аналізу. Оскільки чим менш подібними є підприємства, об'єднані у вибірку, тим складніше буде довести наведене припущення. Проте якщо таке припущення буде доведене для умовно подібної вибірки, то воно буде достовірним і в цілому для досліджуваної системи.

Формування системи показників фінансово-економічної безпеки підприємства для оцінки ефективності його діяльності є більш звичним завданням. Перелік цих факторів є дуже поширеним. Їхній розрахунок можна вважати лише узагальненим аналізом фінансово-економічної безпеки сукупності підприємств. Проте за отриманими даними вже можна оцінити динаміку зміни економічної безпеки загалом у галузі і вже володіти певною інформацією. Подібність отриманих результатів з даними щодо визначення напряму економічного розвитку слугуватиме індикатором взаємозалежності між пропорційним відношенням вибірки подібних підприємств та ступенем їхньої фінансово-економічної безпеки. Дане твердження вже було доведене шляхом оцінки зміни валового внутрішнього продукту та економічних показників до оподаткування за різновидами господарської діяльності.

Тобто пропорційне співвідношення в сукупності однорідних підприємств є важливим показником, який характеризує баланс в розвиненні економіки та її вразливість до впливу внутрішніх та зовнішніх небезпек. Розрахунок підсумкового значення фінансово-економічної безпеки підприємства надав можливість простежити залежність між вагомністю економічного вкладу у валовий внутрішній продукт та кількістю неприбуткових підприємств. Тлумачення частки неприбуткових підприємств в якості підсумкового показника фінансово-економічної безпеки вибірки умовно подібних підприємств наразі є ключовим для формування напрямів економічної безпеки для різних видів господарської діяльності.

З-поміж зовнішніх небезпек, що мають істотний вплив на економічну безпеку підприємства також виділяють інфляцію [5, с. 15]. Проте підкреслюється, що ефект інфляції для одного підприємства може бути вагомим, для іншого ж ні. Роль інфляції в якості економічної небезпеки обумовлюється певними особливостями господарської діяльності та економічної структури досліджуваного підприємства. В деяких умовах інфляція здатна навіть сприяти економічній безпеці. Наприклад, у випадку захисту ціни матеріальних активів під дією інфляції, коли цінність грошових коштів знижується.

1.2. Характеристика індикаторів оцінки рівня фінансово-економічної безпеки підприємства

Актуальні уявлення про визначення рівня фінансово-економічної безпеки здебільшого стосуються її аналізу на макрорівні. Якщо ж розглядати оцінку конкретного функціонуючого підприємства, то універсального методу наразі не існує.

Для оцінки рівня фінансово-економічної безпеки методологічно рекомендується використовувати метод індикаторів, який використовується в пороговому, ресурсно-функціональному, програмно-цільовому або

комплексному підходах, а також метод, що заснований на положенні про фінансові загрози [6].

Метод індикаторів заснований на визначенні захищеності фінансової безпеки шляхом зіставлення отриманих даних функціонування підприємства з нормативними показниками, що свідчать про наявність відповідного ступеня безпеки. Подібне оцінювання надає можливість виявити актуальний стан, в якому наразі перебуває підприємство. Воно може знаходитися у стані безпеки або вразливості, в стані кризи або такому, що передує кризі. Проте в описаному методі є серйозна вада. Вона стосується ризику помилки в розрахованих показниках, що здатна дати значну похибку в підсумковому результаті фінансово-економічної безпеки підприємства [7].

Альтернативний метод, що іменують ресурсно-функціональним, виходячи з назви полягає в аналізі ефективності та правильності застосування ресурсів підприємства відповідно до його функціональної діяльності. Відділ фінансово-економічної безпеки підприємства мусить вжити заходів щодо визначення сукупності дій, покликаних захистити суб'єкт господарювання від можливих небезпек з обов'язковим визначенням їх економічної доцільності. Використання даного методу, як правило, засноване на обчисленні показників за функціональними напрямками. Беручи до уваги цей факт, захищеність фінансово-економічної безпеки за даним методом доцільно розраховувати лише в порівнянні з аналогічними періодами за попередні роки [8].

Що ж стосується програмно-цільового варіанту визначення фінансово-економічної безпеки, він заснований на методі поєднання значень [9, с. 32]. Саме тому він дістав назву комплексного підходу. У випадку його використання особливого значення набуває селекція досліджуваних факторів та способів їх поєднання. Дещо ускладнює процес також визначення нормативних значень коефіцієнтів вагомості за допомогою експертного підходу.

Метод дослідження з використанням положення про фінансові загрози полягає у виявленні сукупності небезпек та оцінці величини втрат порівняно з розміром надходжень, виручки, вартістю активів.

Багато науковців рекомендують використовувати комплексний аналіз фінансової безпеки шляхом порівняння нормативних та реальних показників діяльності підприємства. Як правило, ті значення, що мають найвищий рейтинг іменують стимуляторами. Відповідно ті, що мають найнижчу оцінку відносять до дестимуляторів. В ролі орієнтиру зазвичай використовуються показники діяльності підприємств з аналогічного дислокацією, лідерів сфери, рівних або більш технологічних закордонних підприємств. В межах ресурсно-функціонального методу прийнято вирізняти декілька сполучень функціональних напрямів фінансової безпеки. Як правило, її оцінку рекомендують виконувати за наступними напрямками: економічним, ринковим, інтерфесійним та інтелектуальним [10, с. 73].

В рамках даної роботи особлива увага буде приділятися визначенню достовірності та ефективності описаних вище підходів до визначення ступеню фінансової захищеності підприємств. Адже дана проблема має багато точок зору і є доволі спірною навіть з позиції визначення змісту поняття фінансової захищеності. Економічна безпека суб'єктів підприємництва однозначно потребує кількісного вимірювання. Крім того, для розрахованих показників мають існувати та встановлюватися відповідні порогові значення [11, с. 77]. Використання таких індикаторів здебільшого спричинене потребою перетворення індивідуальних методів керування на більш нейтральні та універсальні [12, с. 15].

Підсумовуючи вищезазначене, визначення рівня фінансово-економічної безпеки відбувається відповідно до наступних положень:

- визначення наукових способів, що стосуються розрахунку показників фінансової захищеності та контроль їхньої достовірності;
- виділення переліку показників, їх розрахунок та ранжування отриманих значень в залежності від ступеня важливості;

- розрахунок та виведення абсолютних значень ступеня фінансової безпеки та подальше об'єднання їх в єдину, цілісну оцінку.

Для першого з перелічених методів, що стосується визначення переліку наукових способів для розрахунку показників, написано дуже багато методичних рекомендацій з тлумаченням кожного способу та їх характеристикою. Відповідно до цих рекомендацій виділяються наступні ключові способи для аналізу ступеня економічної безпеки: ресурсний спосіб, що порівнює ступінь економічної захищеності та показники управління економічними активами організації; функціональний, що порівнює ступінь економічної безпеки з можливістю протидії зовнішнім негативним факторам. Більш конкретна інтерпретація поняття економічної безпеки підприємства свідчить, що показниками ступеня безпеки можуть бути ті, що виявляються за допомогою функціонального способу. Проте більш широке тлумачення допускає наявність в аналізі показників, які розкривають економічну ефективність та фінансові результати діяльності підприємства.

Розглядаючи наступний спосіб, що стосується виділення переліку показників з подальшим розрахунком та ранжуванням їх в залежності від ступеня важливості, слід зауважити, що на даний момент дуже часто нехтують власне характеристикою показників, за якими класифікується рівень фінансової захищеності. А так як фінансова захищеність є комплексним поняттям, то її якісна характеристика можлива лише з наявністю та використанням системи показників.

До показників, як правило, відносять індикатор або алгоритм винесення оцінки в залежності від відповідності отриманого індикатора визначеним пороговим значенням. А через те, що ступінь фінансової захищеності підприємства включає в себе цілу низку обставин, то значення таких індикаторів можуть варіюватися в досить широких діапазонах і при цьому відповідати достатньому рівню безпеки. У подібних обставинах такі індикатори визначають в якості показників, що здатні кількісно оцінити ефективність господарської діяльності та ступінь економічної захищеності

підприємства [13, с. 176]. Слід звернути увагу, що описані індикатори зазвичай застосовують тоді, коли фактор або особливість потребує кількісного вимірювання, а уявлення цього показника – коли фактор чи особливість потребує якісної оцінки.

В якості індикаторів також розглядають сукупність ознак, що здатні проаналізувати підприємство зі сторони забезпеченості стабільності його вдосконалення, розвинення, росту [14, с. 75]. Такі ознаки виявляються в наявних показниках господарської діяльності, що максимально точно та достовірно описують події та закономірності в економічній системі [14, с. 75]. Позитивні значення цих показників мусять задовольняти умовам порогових та асоціюватися з найліпшими факторами діяльності підприємства. У свою чергу, невідповідність отриманих показників пороговим може свідчити про наявність негативних факторів функціонування підприємства або навіть галузі в цілому.

Допустимі значення вимірюваних показників розподіляють на наступні ступені:

- на початковому ступені знаходяться непередбачені невідповідності розрахованих показників до порогових значень, що спонукає до початку дій щодо їх виправлення;

- другий ступінь характеризується крайніми межами показників, вихід за значення яких виступає сигналом наявності певних негативних тенденцій функціонування економіки. Прикладом таких подій може бути ухвалення несприятливих законів, рішень контролюючих органів, некваліфікований менеджмент, зростання цін на матеріали тощо;

- остання ступінь невідповідності пороговим показникам сигналізує про наявність непереможних факторів в галузі діяльності підприємства [14, с. 76].

Існують наступні практичні рекомендації щодо визначення допустимих рівнів показників економічної захищеності. Їх пропонують розділяти на такі рівні: оптимальний, небезпечний, критичний та стан кризи [15, с. 63].

Щоб виконати аналіз ступеня фінансової захищеності можна визначити досить широке коло індикаторів, що будуть описувати кожен фактор функціонування організації. Визначення такого кола набуває великого значення при застосування функціонального методу, адже той виокремлюється глибиною інтерпретації самої категорії економічної безпеки підприємства. В той же час алгоритм обрання індикаторів може змінюватися в залежності від суб'єктивного сприйняття.

Відповідно, зі збільшенням рівня подібної залежності зменшується правдивість кількісного аналізу ступеня фінансової захищеності. Тобто ми можемо відзначити, що більшого значення набувають реальні значення індикаторів функціонування підприємства, саме вони найбільш точно свідчать про актуальний ступінь економічної безпеки. Прогнозовані значення індикаторів можуть мати власні погрішності, а тому лише своїм впливом здатні спричинити неточність виміру економічної безпеки [16, с. 78]. Майбутні значення показників, а також узагальнюючі та штучні показники мають вагомий вплив на суб'єктивність виміру рівня економічної захищеності. Виходячи з цього, рекомендується застосовувати одразу декілька показників для вимірювання наявного та майбутнього рівня економічного захисту [17, с. 18]. Індикатором розвинення організації вважають підвищення вартості її активів, а індикатором фінансової захищеності – довготривала та поточна економічна стійкість.

Структура аналізу ступеня фінансової захищеності підприємства містить у собі наступні складові: систему систематичних взаємозалежних одна від одної груп, періодів функціонування, упорядкованих та адаптованих до цих періодів способів, підходів, за допомогою яких можна визначити, проаналізувати та знизити вплив економічних загроз до допустимих значень з якомога меншими витратами ресурсів підприємства [18, с. 158]. Досить багато науковців рекомендують використовувати розгалужений комплекс індикаторів, що здатний оцінити фінансову захищеність підприємства як у комплексі, тобто в якості своєрідного загального індикатора фінансової

захищеності, так і диференційовано, тобто оцінюючи кожен складову рівнів фінансового захисту.

В якості показників, що рекомендовані до внесення в комплекс індикаторів для визначення узагальнюючого показника ступеня фінансової захищеності відносять такі: індикатори вартості активів (показник стійкості активів, коефіцієнт зношення майнових засобів, відносна частка дебіторської заборгованості у структурі активів, показник мінливості вартості майна); індикатори ліквідності (показник поточної ліквідності майнових засобів або показник узагальненої ліквідності, показник швидкої ліквідності, показник абсолютної ліквідності активів); індикатори економічної свободи (показник локалізації наявних активів, показник економічної стійкості, показник фінансової сталості); індикатори господарської діяльності (період обороту капіталу в розрахункових операціях, період обороту резервів, період обороту кредиторської заборгованості, наявних активів підприємства, рухомого майна та загального майна, капіталу); результати економічної складової (коефіцієнт прибутковості загального капіталу, коефіцієнт дохідності наявного капіталу, дохідність майнових засобів, коефіцієнт прибутковості готової продукції, чистий прибуток реалізованих виробів) [19, с. 27].

В решті досліджень перелік інтегральних показників ступеня фінансової захищеності пропонують об'єднувати у наступні групи: бюджетна, кредитна, банківська, фондова, грошова, інвестиційна, фінансово-технологічна, страхова групи [20, с. 112].

Подібний метод розглядається у дослідженні, що налічує у собі п'ять груп оцінки рівня фінансової захищеності: аналіз прибутковості; спроможності відповісти по зобов'язанням; аналіз економічної діяльності; аналіз фінансової стабільності; підсумкове дослідження майнових активів організації [21, с. 116]. Проте це не дало змоги науковцям повністю виключити можливість перехрещення деяких показників за сутністю як у межах консолідованих груп, так і між самими групами. Виходячи з цього, була висунута пропозиція інакше поєднати індикатори оцінки ступеня

фінансового захисту, виділивши для цього наступні чотири групи: аналіз якості та результативності застосування наявного капіталу, економічна доцільність та дієвість залучення кредитних коштів та інвестицій, спроможність рентабельної та стабільної діяльності у довготривалому сенсі, наявність плану попереджувальних дій стосовно наявних або у випадку настання майбутніх економічних небезпек [22, с. 82].

Для виконання аналізу рівня фінансової захищеності підприємства можуть знадобитися наступні дані: зведений реєстр ключових небезпек у функціонуванні організації; екстрапольовані значення показників майбутньої діяльності підприємства; комплексні оцінки контролюючих органів; різноманітні інсайди, що стосуються діяльності конкурентів; державна публічна статистика; відомості з державних каналів або правоохоронних органів [23, с. 43]. У наукових працях висвітлено наступний список джерел, які відносяться до вихідних даних для проведення аналізу фінансової захищеності: бланки фінансової звітності за підсумком декількох років; підсумки діяльності менеджменту щодо підвищення показників економічної самостійності підприємства, спроможності відповідати за зобов'язаннями, системи та ефективності застосування основних засобів, реінвестування доходу; дані аудиту конкурентного середовища, в якому функціонує підприємство, та його позицій у ньому; дані ринкової частки; дані лістингу на біржі, котирування акцій у випадку, якщо досліджуване підприємство акціонерного типу, є інвестором у цінні папери або саме виступає в якості посередника [24, с. 101-102].

До критеріїв рівня фінансового захисту також відносять допустимі значення наступних показників: індикатор покриття в якості показника платоспроможності, індикатор незалежності та автономності, ступінь економічного левериджу, показник гарантування сплати по відсоткам, прибутковість використання майна, середньозважена вартість основних засобів, узагальнений індикатор економічного розвинення підприємства, рівень диверсифікації ризиків, швидкість економічного зростання, росту

прибутковості, ринкової долі, майна, порівняння рівнів дебіторського та кредиторського боргу [25, с. 52].

Проте всі описані показники можна звести до базових, до яких відносяться індикатори автономності, забезпеченості фінансовими ресурсами, наявності достатньої кількості оборотних активів, мобільності власного капіталу [26, с. 28].

За допомогою використання наведених вище показників можна виділити наступні етапи економічної захищеності суб'єкта підприємництва, об'єднуючи при цьому поняття фінансового захисту, фінансової стабільності та фінансової стійкості:

- цілковита економічна стабільність ↔ цілковита економічна безпека;
 - прийнятна економічна стабільність ↔ прийнятна економічна безпека;
 - незадовільна економічна стабільність ↔ незадовільна економічна безпека;
 - критична економічна стабільність ↔ критична економічна безпека;
 - кризова економічна стабільність ↔ кризова економічна безпека
- [27, с. 8].

Існують дослідження, в яких виділяють такі індикаторні параметри рівня фінансового захисту: об'єм економічних резервів (суттєві, задовільні, недостатні); кількість варіантів накопичення економічних активів підприємства (розгалужена система варіантів, обмежена система накопичень, використання єдиного джерела); варіанти та об'єми застосування економічних активів підприємства (капітальні інвестиції, суміщення поточних та капітальних інвестицій, застосування виключно поточних); порівняння величини витрат до витрат (рівень доходу переважає витрати – підприємство функціонує в прибуток, виручка від реалізації дорівнює витратам – точка беззбитковості, величина витрат менша за витрати –

підприємство збиткове); порівняння величини потоків власноручного та зовнішнього фінансування активів підприємства (підприємство здебільшого користується власним фінансуванням, підприємство поєднує потоки внутрішніх та зовнішніх джерел фінансування, підприємство здебільшого використовує зовнішнє фінансування); аналіз наявної довгострокової та короткострокової стратегії захищеності активів підприємства (комплексна, адаптивна, радикальна); кількість економічних небезпек в порівнянні з величиною отриманого доходу (величина доходу виправдовує кількість небезпек, величина доходу співвідноситься з кількістю потенційних небезпек, отриманий дохід не виправдовує кількості загроз); величина отриманого доходу підприємством та можливість до його рефінансування (величина доходу від основної діяльності є достатньою, у підприємства є можливість для його рефінансування; величина доходу є достатньою, для рефінансування підприємство мусить об'єднувати грошові потоки за кількома видами економічної діяльності; величина доходу є недостатньою або його рефінансування не є можливим); відносна кількість та якісна характеристика позичкового капіталу у складі економічних активів організації (переважають довгострокові зобов'язання, обсяг довгострокових зобов'язань дорівнює поточним, переважають поточні зобов'язання); наявність економічних резервів з зовнішніх та внутрішніх джерел та здатність організації вчасно їх застосувати (кількість наявних резервів є прийнятною, резерви готові до застосування за наявності потреби; кількість наявних резервів є прийнятною, проте їхнє застосування можливе лише за певних умов; кількість наявних резервів замала або їх застосування не є можливим); адаптивність моделі стратегічного економічного планування (модель є адаптивною до будь-яких змін, адаптивність системи є прийнятною, організація формує жорсткі плани, що не підлягають коригуванням); можливість економічної структури підприємства вчасно пристосуватися до виникаючих обставин під дією зовнішніх та внутрішніх факторів (економічна структура здатна до швидкого пристосування

більшості виникаючих змін, економічна структура здатна до поступового пристосування) [28, с. 39].

З-поміж спеціалізованих методів аналізу ступеня фінансової захищеності підприємства слід виділити запропонований підхід, який здебільшого зосереджений на аналізі фінансової частини економічної захищеності за підсумками оцінки щодо прийнятної кількості оборотних активів [29, с. 12-19]. За такого підходу виділяється п'ять етапів забезпечення фінансового захисту підприємства виходячи з системи напрямів фінансування роздрібної діяльності організації [30, с. 117]. Багато науковців дійсно звертають увагу на практичну необхідність дослідження системи капіталу підприємства, виділяючи з-поміж інших такі показники, як індикатор автономності, порівняння величини власних та кредитних активів, індикатор зосередження кредитних коштів, індикатор прибутковості власних активів [31, с. 73-74]. Інші науковці для визначення ступеня фінансової захищеності рекомендують досліджувати економічну стабільність підприємства, платоспроможності та ліквідність його активів, розрахувати коефіцієнт оновлення оборотних активів та власного капіталу, проаналізувати коефіцієнт прибутковості та здійснити комплексне економічне дослідження [32, с. 17-26]. Рекомендується виділяти окремий практичний індикатор фінансової частини економічної захищеності підприємства в якості співвідношення убережених коштів за рахунок вжитих превентивних заходів до кількості витрачених ресурсів на організацію цих заходів та величиною реально понесених втрат. Проте є й інша думка на цей рахунок, яка відзначає сумнівність використання даного індикатору через необхідність організації підготовчих заходів до виконання дослідження або організацію виключно експертної оцінки зазначеного індикатора [33, с. 118].

Для поточного контролю ступеня фінансового захисту рекомендується користуватися “головним положенням про фінансування” та обсягом економічної безпеки. В “головному положенні про фінансування” наголошується, що довготермінові вкладення активів мають мати менший

розмір, ніж довготермінові пасиви. Що стосується короткострокових інвестицій, то навпаки – активи мають перевершувати короткотермінові пасиви. Під обсягом економічного захисту розуміють відношення величини фактичного доходу та доходу, що повністю покриває понесені витрати, до планового розміру доходу [34, с. 14]. Велику роль у більш точному аналізі ступеня економічного захисту відіграють як самі показники, за допомогою яких аналізують економічне становище підприємства, так і їх граничні величини. Під цими величинами мають на увазі такі допустимі значення показників, вихід за рамки яких викликає зміну рівня фінансової захищеності з задовільного на незадовільний. Науковці зазначають, що значна віддаленість від допустимих значень показників фінансової захищеності сигналізує про неспроможність економічної структури активно розвиватися, мати прийнятний рівень ліквідності активів та функціонувати у стані безпеки [35, с. 176].

Відзначають наступний перелік найбільш поширених показників ступеня фінансової захищеності: відносна вага дебіторського боргу у вартості активів, показник стабільності вартості майна, показник автономності та незалежності підприємства, показник узагальненої ліквідності активів, порівняння рівнів кредиторського та дебіторського боргу, період обороту наявних активів та фінансових ресурсів підприємства, загальна прибутковість активів, прибутковість власних активів, прибутковість від основної діяльності. У кожному з восьми розглянутих наукових методів наведені показники трапляються не менш як у чотирьох випадках.

Сукупність показників економічної захищеності може підлягати ще більшому поширенню, проте це збільшить можливість перехрещення та дублювання їхніх значень між собою. На наступному кроці визначимо позитивні та негативні сторони деяких показників із наведеного переліку. Дана класифікація буде наведена у додатку А.

Більша частина позитивних та негативних моментів, що стосуються

показників ступеня економічної захищеності підприємства викладена у наукових дослідженнях [36; 37, с. 113-115; 174]. Висновки якісної оцінки цих показників доводять, що кожен із них має як певні переваги, так і низку недоліків. Як вже зазначалося, головним недоліком є потенційне перехрещення економічного сенсу деяких показників.

Проте рекомендоване узагальнення показників ступеня фінансової захищеності надає можливість виключити більшу частину випадків перехрещення їхніх економічних значень. На рисунку 1.2 наведемо наступне узагальнення показників, що базується власне на ширині інтерпретації самої суті дисципліни фінансово-економічної захищеності підприємства, що одразу визначить їхнє системне взаємовідношення.

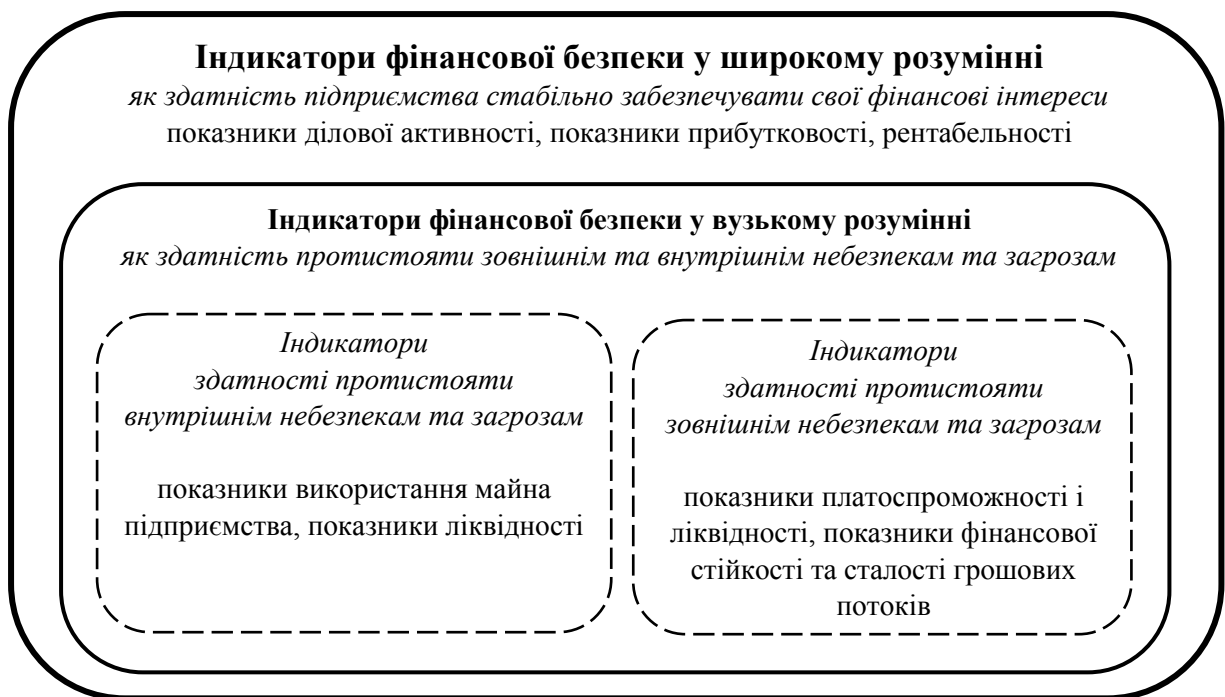

Рис. 1.2. Показники фінансової захищеності підприємства [38]

Перелік показників ступеня фінансового захисту підприємства в кожному науковому дослідженні пропонується різний і в залежності від його походження одні й ті ж самі показники можуть мати досить широкий діапазон допустимих значень індикаторів.

1.3. Інтегральна оцінка рівня безпеки підприємства як основа формування механізму фінансово-економічної захищеності

Уникати проблеми перехрещення економічного змісту показників фінансово-економічної безпеки пропонується за допомогою використання інтегральних критеріїв, що здатні кількісно оцінити загальний рівень фінансової захищеності підприємства. Метод визначення та розрахунку узагальнених критеріїв ступеня фінансової захищеності взаємопов'язаний з іншим способом, оскільки визначення узагальнених показників, які інколи виступають в якості комплексного критерію економічного захисту, відбувається за допомогою оцінки групування індикаторів за рівнем впливовості на результат. Причому багатогранність методів щодо узагальнення окремих індикаторів натякає на необхідність виділити цей процес в окреме завдання даної роботи.

В багатьох випадках ступінь фінансової захищеності визначається за допомогою синтетичних індикаторів. Як правило, вони використовуються у ролі узагальнюючих показників. Але джерела визначення узагальнюючих індикаторів досить відрізняються. Деякі вчені рекомендують в якості вихідних даних користуватися окремими значеннями економічної стабільності та продуктивності функціонування підприємства, за допомогою яких визначається підсумкова оцінка діяльності і яка слугує узагальнюючим показником його фінансової захищеності [39, с. 92-94].

Інші науковці рекомендують виділяти синтетичний індикатор ступеня фінансової захищеності виходячи з сукупності наступних компонентів: податково-бюджетний фактор (визначають шляхом порівняння частини сплачених платежів та зборів у загальному прибутку підприємства; частини державних інвестицій/державного фінансування в обсязі оборотних ресурсів; порівняння величини податкового боргу з ПДВ до обсягу оборотних ресурсів), банківська система (розраховується шляхом порівняння обсягу кредитних та депозитних коштів підприємства); інвестиційна система

(визначається за допомогою порівняння частки капітальних інвестицій до величини наявних активів підприємства); фактор фондового ринку (розраховується як частина випущених цінних паперів, що покликані збільшити кількість інвестиційних вкладень, до реального збільшення цих вкладень); страхова система (полягає у визначенні частки застрахованих активів до кількості всіх активів підприємства; визначенні частини застрахованого доходу в структурі усіх доходів підприємства; визначенні частки сплат зі страхування від виробничих травм та хвороб у величині фонду заробітної платні); фактор менеджменту (визначається шляхом порівняння кількості активів, що знаходяться в орбіті управління до величини усіх активів підприємства) [40, с. 136-137].

Для виявлення та аналізу небезпек, що загрожують фінансовій захищеності підприємства багато науковців пропонують виконання SWOT-аналізу, PEST-аналізу, SNW-аналізу та використання підходу формування варіантів розвинення обставин [41, с. 119-120]. Існує дослідження, в якому наголошується, що для виконання комплексного аналізу ступеня економічної захищеності рекомендується формувати комплекс критеріїв індивідуально для кожної організації [42, с. 354].

На наступному кроці буде наведена детальна характеристика кожного з перелічених методів аналізу. Ключове завдання SWOT-аналізу у визначенні рівня фінансової захищеності підприємства полягає в якісному дослідженні впливовості небезпек та можливостей на підсумковий критерій оцінки. Використання SWOT-аналізу для виконання якісного дослідження небезпек дає змогу виділити та проаналізувати як найбільш впливові зовнішні фактори загроз, так і найбільш вразливі місця у механізмі фінансової безпеки підприємства. В якості прикладу можна навести дослідження, згідно якого по горизонталі виділяються сприятливі та несприятливі фактори зовнішнього середовища, а вертикально розміщуються позитивні та негативні тенденції економічного стану організації, внаслідок чого вивільнюються поля, за

допомогою яких можна спланувати тактику фінансового захисту [43, с. 119-120].

Проте інколи виникає потреба у формуванні єдиного критерію ступеня фінансового захисту підприємства, який надає можливість зіставити рівні в порівнянні з іншими організаціями, що не є подібними між собою. Доволі часто визначення узагальнюючих критеріїв для визначення ступеня фінансової захищеності підприємства або інших цілей базується на підході про “додавання місць” [44, с. 29-30]. Алгоритм застосування цього підходу наступний: на першому етапі виконується дослідження щодо виявлення критеріїв економічного становища підприємства; кожному з визначених критеріїв присвоюється відповідна оцінка, підсумковий рейтинг підприємства формується на основі сукупності отриманих оцінок за кожним показником з урахуванням важливості показника – більш висока значущість дає змогу отримати більш високу оцінку; розраховані значення оцінок додаються, формується підсумкова оцінка фінансово-економічної безпеки підприємства в актуальний часовий проміжок. Підхід про “додавання місць” буває рівномірним у випадку, якщо сума оцінок, які відносяться до першого підприємства, є цілим значенням, що не змінюється навіть попри велику різницю між реальними значеннями для досліджуваного підприємства та інших подібних підприємств, що є сусідами за підсумковою оцінкою. Відповідно, підхід про “додавання місць” буває нерівномірним, якщо береться до уваги числова послідовність розрахованих індикаторів при остаточному формуванні підсумкової оцінки підприємства. Далі буде приведено приклад числового розрахунку ступеня фінансової захищеності підприємств за даним та іншими розглянутими показниками.

Ідея виконання PEST-аналізу зазначається у визначенні та аналізі обставин зовнішнього походження на сучасний та прогнозований період функціонування підприємства. Поняття PEST являє собою аббревіатуру з чотирьох наступних англійських слів: P - Political – політичні та правові чинники, E - Economic – сукупність фінансово-економічних обставин, S -

Sociocultural – соціально-культурні чинники, T - Technological forces – чинники техніко-технологічного середовища. Головна ціль PEST-оцінювання полягає у дослідженні та характеристиці подій, що виникають в зовнішньому середовищі функціонування підприємства за кожною з чотирьох визначених складових. Також ведеться робота щодо визначення закономірностей та обставин, на які організація не здатна впливати, проте які можуть позначатися на ухвалених нею рішеннях [45, с. 67].

Політично-правові чинники досліджуються, перш за все, для формування розуміння щодо запланованих дій з боку урядових структур, які стосуються покращення життєдіяльності спільнот та способів реалізації свого політичного курсу. Дослідження фінансово-економічних чинників макросередовища дає змогу виявити певні тенденції щодо утворення та розподілу фінансових активів у масштабах держави. Більша частина функціонуючих компаній зважає на виявлені тенденції при прийнятті тих чи інших стратегічних рішень. Аналіз соціально-культурних чинників направлений на визначення ролі соціальних обставин у функціонуванні підприємства. В якості подібних обставин може виступати суб'єктивна оцінка суспільства щодо трудових відносин і матеріальних очікувань, непостійність уявлень та особливості ділової активності. Оцінка техніко-технологічного середовища дає змогу спрогнозувати обставини, що виникають внаслідок еволюції науково-технічного прогресу та своєчасно налаштуватися на виготовлення та збут актуальної, конкурентоспроможної продукції з одночасним прийняттям рішення про відмову від морально застарілих рішень.

SNW-дослідження, назва якого утворена першими буквами трьох англійських слів Strength, Neutral, Weakness, являє собою оцінку позитивних, нейтральних та негативних аспектів функціонування організації [45, с. 92]. Як правило, виконується в ході дослідження мікросередовища організації.

Підхід щодо формування варіантів розвитку обставин призначений для прогнозування та формування алгоритмів виникнення обставин, що дає більший шанс на прийняття вірного управлінського рішення за тих умов, коли це є реальним, і вищу вірогідність уникнення серйозних втрат у таких ситуаціях, коли вони неминучі.

Тобто навіть не враховуючи особливості конкретного аналізованого підприємства або сукупності подібних між собою підприємств використання різноманітних підходів щодо розрахунку підсумкових критеріїв ступеня фінансової захищеності може давати різні за числовим або якісним характером висновки навіть зважаючи на одні й ті самі методи розрахунків. Це нашо вхує на думку, що визначені підсумки комплексного аналізу економічної захищеності досліджуваних підприємств здебільшого не мають залежності від їх функціональних особливостей та переліку досліджуваних показників, а скоріше залежать від алгоритму виконання обчислень.

Можна виділити наступний перелік слабких сторін, що спостерігаються у разі визначення ступеня економічної безпеки за узагальненими критеріями (рис.3.3):

- неспроможність виконати чіткий достовірний аналіз характеру мінливості діяльності підприємства та його макросередовища;
- безперервна дія факторів коливання динамічної сталості на ступінь економічної захищеності підприємства;
- не береться до уваги комплексний підхід забезпечення економічного захисту підприємства, взаємозалежність між компонентами дослідження його рівня.

Наразі можна звести більшість ключових прогалин в наявних методах оцінювання ступеня фінансової захищеності у дві загальні категорії: перелік недоробок, що виникають раптово та не можуть бути оперативно вирішеними компетентними підрозділами підприємства та недоробки, які спричинені особливостями обраної методики оцінювання вихідної інформації, її синтезу та підведення підсумків. Більш детальна класифікація

недоліків наявних методів оцінювання буде наведена на рисунку 1.3. Також до слабких сторін надання інформативно-комунікативних джерел можна віднести неузгаляючий фактор окремих досліджуваних показників [46, с. 195].

Рис. 1.3. Недоробки в існуючих критеріях визначення ступеня фінансової захищеності підприємства [47]

Шляхи подолання вказаних недоліків, які дадуть можливість покращити наукові підходи щодо числового визначення рівня фінансової захищеності підприємства будуть наведені у третьому розділі даної

кваліфікаційної роботи.

Розрахунок лише окремих показників ступеня фінансової захищеності знижує достовірність та системність отриманих висновків, оскільки нехтує деякими особливостями функціонування підприємства. Застосування узагальнюючих критеріїв викликає досить велику похибку отриманих значень залежно від використовуваного підходу узагальнення компонентів показника. Тобто можна стверджувати, що розрахунок ступеня фінансової захищеності підприємства в числовому та якісному виразі з одночасним формуванням комплексу дій щодо усунення виявлених загроз нагтовхується на певні недоліки у зв'язку з недовершеністю наявних методичних підходів оцінювання. Попри це наразі використовується дуже багато індикаторів економічного становища та результатів господарської діяльності підприємства в якості окремих показників фінансової захищеності, що здатні досить чітко оцінити наявний стан ізольовано за кожною складовою. Тобто виникає необхідність не формування окремого наукового підходу щодо розрахунку фінансової захищеності підприємства, а модернізації алгоритму наявного.

Висновки до першого розділу

1. Розглянуто особливості оцінки рівня фінансово-економічної безпеки підприємства, що виступає в якості основного компонента механізму фінансової захищеності та встановлено, що однією з рекомендацій є дослідження роботи підприємства як системи відкритого економічного типу. Це дає можливість описати можливі загрози більш детально. Тобто аналіз небезпек обраного підприємства набуває значно ширшого значення за умови, що ми оцінюємо ситуацію середовища, в якому воно функціонує. Подібний аналіз можна виконувати з трьох напрямів: з точки зору причин походження небезпек, з точки зору можливих наслідків або використовуючи процесний метод. Далі охарактеризували переваги та недоліки кожного з цих методів і

визначили послідовність виконання аналізу небезпек підприємства з позиції наслідків від їх виникнення.

2. Встановили, що для оцінки рівня фінансово-економічної безпеки підприємства методологічно рекомендується використовувати метод індикаторів, який використовується в ресурсно-функціональному, пороговому, програмно-цільовому або комплексному підходах, а також в підході, що заснований на положенні про фінансові загрози. Навели характеристику кожного з цих методів, а також практичні рекомендації щодо визначення допустимих рівнів та нормативних значень показників. Встановили, що рекомендується застосовувати одразу декілька показників для вимірювання наявного та майбутнього рівня економічної захищеності, визначили перелік рекомендованих показників та навели можливі інформаційні джерела пошуку вихідних даних для виконання розрахунків.

3. Визначили, що уникати проблеми перехрещення економічного змісту показників фінансово-економічної захищеності потрібно за допомогою використання інтегральних критеріїв, що здатні кількісно оцінити загальний рівень фінансової захищеності підприємства. Встановили, що для виявлення та аналізу небезпек багато науковців пропонують використовувати SWOT-аналіз, PEST-аналіз, SNW-аналіз та підхід формування варіантів розвинення обставин. Охарактеризували кожний з перелічених методів та сформувавши перелік основних недоліків, що присутні в наявних методах оцінювання ступеня фінансової захищеності.

РОЗДІЛ 2. СТАН ТА ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ КП “ДНІПРОВСЬКИЙ ЕЛЕКТРОТРАНСПОРТ” ДМР

2.1. Фінансово-економічна характеристика підприємства

В якості підприємства, що виступатиме базою для написання даної кваліфікаційної роботи було обране комунальне підприємство “Дніпровський електротранспорт” Дніпровської міської ради. Скорочена назва підприємства – КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР, що згідно КВЕД 49.31 займається пасажирськими наземними перевезеннями, а також транспортом міського та приміського сполучення. Очолює підприємство директор Кобець Володимир Вікторович.

За станом на 2019 рік на балансі міського комунального підприємства “Дніпропетровський електротранспорт” знаходяться 260 одиниць пасажирських трамвайних вагонів, 14 снігоочисників, 7 вантажних трамвайних вагонів, 2 посипальних, 1 учбовий, 1 мережовимірювач, 6 службових, 139 пасажирських тролейбусів та 4 службових тролейбуси. Кількість працівників налічує 3756 осіб [48].

Організаційна структура управління має лінійно-функціональний тип, тобто являє собою комбінацію лінійної та функціональної структур. В такій структурі лінійні ланки приймають рішення, а функціональні підрозділи допомагають готувати різні рішення, заходи, плани для прийняття управлінських рішень. Вона є достатньо оптимізованою, дозволяє співробітникам швидко виконувати поставлені завдання, допомагає їм брати на себе конкретні функції та дає змогу лінійним керівникам зосередитися на управлінні. Схема організаційної структури управління КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР буде наведена у додатку Б.

Можемо спостерігати, що КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР у

складі своєї організаційної структури управління має підрозділ фінансово-економічної безпеки, що має на меті захист економічних інтересів підприємства [48].

Відповідальною особою за правове забезпечення економічної безпеки КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР є заступник директора з фінансово-економічних питань Пекарська Олександра Анатоліївна. Саме вона відповідальна за корпоративну безпеку, своєчасність виконання розрахункових операцій, підготовку необхідної супутньої документації та якість відносин з контрагентами. За безпеку активів, матеріально-технічні закупівлі, в тому числі й тендерні, а також договори виконання робіт відповідальний начальник відділу матеріально-технічних закупівель Бут Олександр Федорович. Правове забезпечення безпеки у сфері трудових відносин виконує заступник директора з охорони праці та безпеки руху Зелінський Віктор Михайлович.

Технічний контроль за обліковою документацією та супровід економічних відносин на підприємстві здійснює головний бухгалтер КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР Кулібаба Ірина Іванівна. Вона відповідальна за ведення звітності, своєчасність обробки первинної документації, реєстрацію та належне оформлення документів, складення та виписку довіреностей.

КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР зазвичай використовує наступний перелік документів для обліку власного майна [49]:

- ОЗ-1 “Акт приймання-передачі (внутрішнього переміщення) основних засобів”;
- ОЗ-2 “Акт приймання-здачі відремонтованих, реконструйованих та модернізованих об'єктів”;
- ОЗ-3 “Акт на списання основних засобів”;
- ОЗ-4 “Акт на списання автотранспортних засобів”;
- ОЗ-6 “Інвентарна картка обліку основних засобів”;
- ОЗ-7 “Опис інвентарних карток по обліку основних засобів”;

- ОЗ-8 “Картка обліку руху основних засобів”;
- ОЗ-9 “Інвентарний список основних засобів”;
- ОЗ-16 “Розрахунок амортизації по автотранспорту”.

Фактичне дослідження правильності оформлення наведених вище документів демонструє, що на підприємстві в основному дотримуються встановленого порядку та вимог законодавства, проте не завжди ці бланки заповнюються вчасно. У відповідних фахівців інколи виникає питання, що вважати одним об’єктом, а що розглядати в комплексі. Доволі часто зароджуються сумніви щодо доцільності оприбутковування та наступного обліку окремих одиниць та комплексів однорідного майна, яким чином у майбутньому розраховувати амортизацію: або індивідуально по кожній одиниці, або ж узагальнено на всю сукупність.

До внутрішніх документів КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР, що згідно свого змісту так чи інакше регламентують політику забезпечення фінансово-економічної захищеності підприємства відносяться: статут підприємства, Наказ “Про облікову політику”, посадові інструкції фахівців відповідного відділу.

Наступним кроком буде формування класифікації зовнішніх і внутрішніх загроз та ризиків, які в результаті свого виникнення можуть спричинити ризик потенційних збитків для досліджуваного підприємства КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР. Розпочнемо з формування класифікації ризиків, з уточненням їхнього негативного впливу. Дані наведемо у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Класифікація ризиків КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР

Вид ризику	Негативний вплив
Зниження рівня податкових пільг та дотацій з боку держави	Зменшення чистого прибутку, підвищення ціни проїзду
Зниження рівня платоспроможності споживачів	Зменшення кількості пасажирів, користування альтернативними видами транспорту
Зростання цін запчастини та паливно-мастильні матеріали	Зниження прибутку та підвищення ціни проїзду
Труднощі з набором кваліфікованої робочої сили	Збільшення витрат на комплектування
Відношення місцевої влади	Додаткові витрати на виконання їх вимог
Недостатній рівень заробітної плати	Текучість кадрів, зниження продуктивності
Недостатня кваліфікація кадрів	Зниження якості обслуговування пасажирів, збільшення кількості аварій

Таким чином, можемо спостерігати значні ризики для КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР з боку відношення державної та місцевої влади, а також недостатнього рівня кваліфікації та мотивації працівників. Далі розкриємо зовнішні та внутрішні загрози КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР. Відповідні дані наведемо у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Класифікація зовнішніх та внутрішніх загроз КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР

Зовнішні загрози	Внутрішні загрози
Непоміровані зміни у законодавстві	Непрофесійність керівництва підприємства неефективне планування діяльності
Нестабільна політична ситуація	Низький рівень кваліфікації працівників
Корупція	Некомпетентність працівників
Економічні кризи	Аварії, пожежі, інше псування майна спричинені недбалістю працівників
Інфляція	Суттєво зношена і морально застаріла технічна база
Рівень технологічного відставання вітчизняної техніки	Використання непрогресивних технологій виробництва, технологічне відставання
Низька інвестиційна привабливість, зумовлена нестабільною політичною ситуацією та іншими факторами	Відсутність системного впровадження інновацій
Рейдерство	Неузгодженість стратегічних цілей і задач підприємства та його підрозділів
Несприятливі погодні-кліматичні умови	Низький рівень мотивації працівників

Як щойно зазначалося, дуже важливим аспектом для досліджуваного підприємства є взаємодія з органами державної влади, оскільки департамент транспорту та транспортної інфраструктури Дніпровської міської ради має прямий вплив на КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР і фактично контролює його діяльність. Це в деякій мірі обмежує керівництво у прийнятті рішень та підриває їх незалежність, проте через особливості організаційно-правової форми підприємства важелі зменшення цього впливу наразі відсутні. Міська рада встановлює законні "правила гри", що регулюють відносини комунального підприємства з контрагентами, постачальниками ресурсів та споживачами. Держава вправі втрутитися в перерозподіл доходів, оскільки те, що справедливо з позиції ринкового механізму, іноді несправедливо з боку загальнолюдських норм моралі, порушує право людини на гідне існування в суспільстві.

Наступним етапом виконання роботи буде виконання економічної характеристики КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР на основі аналізу його фінансової звітності. Вихідними даними для виконання розрахунків буде бланк балансу та звіту про фінансові результати КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР за 2016-2020 роки, що будуть наведені у додатках В та Д відповідно. Для виконання розрахунків додатково до балансу та звіту про фінансові результати також додаємо бланк з примітками до річної фінансової звітності, що буде наведений у додатку Е [49].

Алгоритм оцінки складається з наступних етапів:

1. аналіз активів та капіталу досліджуваного підприємства;
2. аналіз використання та функціонального становища основних засобів досліджуваного підприємства;
3. аналіз підсумків фінансової діяльності підприємства;
4. дослідження економічної стабільності підприємства;
5. визначення показників ліквідності, спроможності відповісти за зобов'язаннями та оборотності капіталу підприємства;
6. аналіз результатів ділової активності підприємства;

7. виконання підсумкового аналізу економічного становища досліджуваного підприємства за допомогою матриці визначення рейтингів розрахованих показників.

Згідно наведеного вище алгоритму необхідно почати економічну характеристику КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР з аналізу активів та капіталу підприємства. Розрахунок майнового стану КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР наведений у додатку К. Аналізуючи отримані результати можемо спостерігати, що загальна вартість майна підприємства за період з 2016 по 2020 роки зросла більше ніж удвічі. Двократний приріст демонструється майже у всіх складових показниках, до складу яких входять оборотні та необоротні активи, основні засоби, запаси, грошові кошти тощо. Сукупна вартість капіталу також показала майже двократне зростання. Все це є наслідком активного розвитку підприємства та нарощення його майнового потенціалу, що розпочалося у 2016 році з моменту передачі обов’язків новому керівництву.

Другим етапом проведення економічної характеристики КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР є аналіз використання та функціонального становища основних засобів досліджуваного підприємства. Сутність даного аналізу полягає у визначенні величини, будови та руху основних засобів підприємства з наступним формуванням пропозицій щодо поліпшення їхньої експлуатації. Підсумки дослідження динаміки та наявного становища основних засобів КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР наведені у додатку Л. Попередній аналіз отриманих даних свідчить, що кардинальних змін щодо руху основних засобів на підприємстві протягом досліджуваного періоду не відбувалося, фіксуємо лише невеликий приріст їхньої вартості на кінець року. Більш детально розглядаючи розраховані показники можемо спостерігати, що істотно знизився лише коефіцієнт придатності на початок року, інші ж складові коливаються в межах 10%.

Третім етапом виконання економічної характеристики є дослідження підсумків фінансової діяльності підприємства. Цей аналіз покликаний на

розрахунок критеріїв валового виторгу, витрат, рентабельності тощо. Підведення підсумків фінансової діяльності КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР наведено у додатку М. Аналізуючи отримані дані можемо спостерігати зростання валового виторгу, інших видів доходу та витрат, що також є наслідками активного розвитку та нарощення майнового потенціалу підприємства. Слід звернути особливу увагу на динаміку показників збитковості, що зростає разом з іншими показниками. Надмірні інвестиції у розвиток можуть впливати на показники прибутковості, тому керівництву КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР потрібно сформулювати чіткий план дій та запровадити певні обмеження задля досягнення оптимального рівня рентабельності.

Четвертому етапу виконання економічної характеристики відводиться дослідження критеріїв економічної стабільності підприємства. Економічна стабільність є основним індикатором чутливості підприємства до впливу негативних факторів макросередовища та визначає спроможність підприємства у будь-який момент часу відповісти за власними зобов’язаннями. Визначення економічної стабільності базується на розрахунку критеріїв структури майна, становища оборотних активів та оборотного капіталу. Підсумки розрахунків для КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР наведені у додатку Н. Попередній аналіз отриманих значень демонструє, що майже всім показникам властиві значні коливання упродовж досліджуваного періоду, проте вони не є критичними. Коефіцієнт автономії КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР на кінець періоду зменшився на 30%, що свідчить про щорічне підвищення залежності від органів державної влади та інших сторонніх організацій внаслідок залучення значних коштів під капітальні інвестиції. Група індикаторів, що відповідає за становище оборотних активів підприємства показує переважно нормативні значення. Індикатори, що демонструють становище оборотного капіталу здебільшого перевищують нормативні значення, що є цілком адекватною ситуацією в наявних умовах.

П'ятий етап виконання економічної характеристики полягає у визначенні показників ліквідності, спроможності відповісти за зобов'язаннями та оборотності капіталу підприємства. Перша група покликана оцінити спроможність підприємства відреагувати на раптову необхідність покрити зобов'язання в короткий проміжок часу. Друга група показників за призначенням частково дублює першу, проте в більш широкому сенсі характеризує спроможність підприємства відповісти за усіма своїми зобов'язаннями, а не лише в короткотерміновий період. На основі отриманих значень показників оборотності капіталу підприємства можна робити висновки щодо результативності його застосування. Розрахунок показників оборотності оборотних активів дає змогу визначити ефективність їх використання. Отримані шляхом обчислень значення показників ліквідності, оборотності капіталу та платоспроможності КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР будуть наведені в додатку П. Аналізуючи отримані дані можемо спостерігати, що підприємство має досить низьку ліквідність і повільну оборотність активів. Обидва фактори є наслідками форми власності та сфери діяльності КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР, у разі потреби терміново відповісти за зобов'язаннями існує високий ризик, що підприємство не зможе погасити його власноручно. Аналіз показників платоспроможності в цілому демонструє кращу ситуацію, оскільки середньо- та довготермінові зобов'язання підприємство зазвичай має змогу погасити власноручно.

Передостанній етап виконання економічної характеристики підприємства включає в себе аналіз результатів його ділової активності. Ці показники дозволяють визначити продуктивність господарської діяльності підприємства та охарактеризувати наявне економічне становище. Розраховані значення результатів ділової активності КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР будуть наведені у додатку Р. Попередній аналіз отриманих даних демонструє досить помірну динаміку показників протягом досліджуваного періоду. Критерії дохідності, витрат та вартості майна

показали впевнене зростання від 30% до 120% на кінець періоду, розмір кредиторського та дебіторського боргу також виріс, що свідчить на користь ефективності ділової активності підприємства. Проте майже всі показники оборотності демонструють негативну динаміку, замороження активів стає дедалі тривалішим, що свідчить про необхідність звернути увагу та дещо переглянути політику управління підприємством.

Фінальним етапом виконання економічної характеристики КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР є підсумковий аналіз економічного становища досліджуваного підприємства. Отримані дані напряму відображають рівень фінансово-економічної захищеності підприємства, визначають оцінку стану, в якому воно наразі функціонує та слугують вихідною інформацією для прийняття відповідних управлінських рішень. Усім показникам, що включені до підсумкової оцінки присвоюється відповідний ваговий коефіцієнт. Шляхом перемноження значень на відповідні вагові коефіцієнти та сумування отриманих результатів отримуємо рейтинг фінансової захищеності підприємства в розрізі років. Далі за допомогою формули середнього арифметичного визначаємо фінальний рейтинг КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР. Підсумкова таблиця з розрахованими показниками буде наведена у додатку Т. Присвоєння рейтингової оцінки проводиться за допомогою матриці визначення рейтингів розрахованих показників, що наведена у додатку С. Аналізуючи отримані результати можемо спостерігати, що загальний рівень економічної захищеності КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР є задовільним, підсумковий рейтинг дорівнює 5,67 балам. Така оцінка свідчить, що в цілому підприємство не перебуває в критичному економічному становищі. Для КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР характерні відносно непогані значення показників ліквідності, ділової активності та фінансової незалежності. Проте отримана перевага в значній мірі нівелюється величезним періодом оборотності активів та стабільною збитковістю підприємства. У випадку переломлення вищенаведених тенденцій КП

“Дніпровський електротранспорт” ДМР зможе вийти на якісно новий рівень фінансово-економічної захищеності.

2.2. Характеристика організації роботи служби економічної безпеки підприємства та оцінка її стану за окремими складовими

Виконаємо розрахунок стану економічної захищеності КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР за інноваційною, інформаційною, техніко-технологічною, політико-правовою, екологічною, силовою, фінансовою, інтелектуальною та кадровою складовими [50, с. 59].

Розпочнемо з визначення рівня інноваційної складової економічної безпеки. На КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР вартість винайдених механізмів, новітніх рішень, випущених брендів, торгових марок та інших новацій за досліджуваний період дорівнює нулю. Інноваційних послуг підприємство не надає, проте інвестувало кошти в закупівлю 22 нових тролейбусів та 35 вживаних трамвайних вагонів на загальну суму 336,5 млн грн, що можна прирівняти до витрат на інновації.

Інноваційний компонент економічної захищеності описує ділову активність підприємства в більш широкому сенсі. Цей компонент розраховується за допомогою наступних критеріїв [51, с. 232]:

1. критерій втілення новацій в надані послуги (Кі.п.): 0;
2. частина якісно нових методів, що застосовуються в операційній, адміністративній та допоміжній діяльності (Кі.під.) визначається за формулою (2.1):

$$Кі. під. = \frac{\sum V_i}{\sum V_{п}} \# (2.1)$$

де $\sum V_i$ – витрачені кошти на нові методи;

$\sum V_{п}$ – рівень усіх витрат підприємства за 2020 рік.

$$\text{Кі. під.} = \frac{336500000}{924604000} = 0,36$$

Виділяють такі стани інноваційної захищеності підприємства:

Для критерію Кі.п.:

- стан цілковитої захищеності: $\text{Кі.п.} \geq 0,272$;
- достатній стан захищеності: $0,183 \leq \text{Кі.п.} < 0,272$;
- недостатній стан захищеності: $0,094 \leq \text{Кі.п.} < 0,183$;
- кризовий стан захищеності: $\text{Кі.п.} < 0,094$.

Для критерію Кі.під.:

- стан цілковитої захищеності: $\text{Кі.під.} \geq 0,138$;
- достатній стан захищеності: $0,09 \leq \text{Кі.під.} < 0,138$;
- недостатній стан захищеності: $0,044 \leq \text{Кі.під.} < 0,09$;
- кризовий стан захищеності: $\text{Кі.під.} < 0,044$.

Якщо отримане значення відповідає стану цілковитої захищеності, його оцінка дорівнює 4, достатнього – 3, недостатнього – 2, кризового – 1. Використовуючи вагові коефіцієнти розрахуємо підсумковий стан інноваційної захищеності. Рейтинг у балах для кожного компонента:

$$\text{Кі.п.} = 1, \text{Кі.під.} = 4.$$

Підсумкове значення інноваційної захищеності дорівнює:

$$\text{Кі} = 1 * 0,5 + 4 * 0,5 = 2,5.$$

Таким чином, рівень інноваційної захищеності КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР на основі проведених розрахунків буде середнім.

Далі розрахуємо ступінь інформаційної захищеності КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР. Об’єм інформаційних ресурсів (Кз), яким має право користуватися начальник відділу матеріально-технічних закупівель Бут Олександр Федорович для прийняття відповідних рішень стосовно матеріально-технічних закупівель складає 12,75 Гбайт, об’єм інформації, що необхідна для прийняття правильного рішення (Кгр) складає 15 Гбайт. Об’єм доцільної інформації (Кр) становить 6,75 Гбайт. Чисельність самостійних

свідчень у бік прийняття рішення ($K_{нс}$) складає 10, чисельність усіх свідчень у складі доцільної інформації – 14.

Визначення інформаційної захищеності підприємства потребує розрахунку таких компонентів:

1. Критерій повноти інформації ($K_{п}$) визначається за формулою (2.2):

$$K_{п} = \frac{K_{з}}{K_{гр}} \# (2.2)$$

де $K_{з}$ – об'єм інформації, яким користується керівник для прийняття рішення;

$K_{гр}$ – об'єм інформації, що потребується для прийняття керівником правильного рішення.

$$K_{п} = \frac{12,75}{15} = 0,85$$

2. Критерій розбіжності інформації ($K_{с}$) розраховується за формулою (2.3):

$$K_{с} = \frac{K_{нс}}{K_{нср}} \# (2.3)$$

де $K_{нс}$ – чисельність самостійних свідчень у бік прийняття рішення;

$K_{нср}$ – чисельність усіх свідчень у складі доцільної інформації.

$$K_{с} = \frac{10}{14} = 0,71$$

3. Критерій достовірності інформації ($K_{т}$) визначається за формулою (2.4):

$$K_{т} = \frac{K_{р}}{K_{з}} \# (2.4)$$

де K_p – об’єм доцільної інформації;

K_z – сукупний об’єм інформації, яким користується керівник для прийняття рішення.

$$K_T = \frac{6,75}{12,75} = 0,53$$

Підсумкове значення інформаційної захищеності можемо розрахувати, перемноживши усі компоненти:

$$K_{i\bar{b}} = K_p * K_c * K_T = 0,85 * 0,71 * 0,53 = 0,32$$

Виділяють такі стани інформаційної захищеності: $K_{i\bar{b}} \geq 0,7$ – стан захищеності високий; $0,3 \leq K_{i\bar{b}} < 0,7$ – стан захищеності середній; $K_{i\bar{b}} < 0,3$ – стан захищеності низький.

Відповідно, стан інформаційної захищеності КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР в даному випадку буде середнім.

Для визначення компоненту техніко-технологічної захищеності прийнято розраховувати критерії, що описують технічний та технологічний арсенал підприємства:

- частина наданих послуг, яка прирівнюється до передових вітчизняних практик (Кп.прод.): 30% або 0,3;
- частина технологічних рішень та обладнання, яка прирівнюється до передових вітчизняних та світових аналогів (Кп.т.): 25% або 0,25;
- частина запатентованих товарів та послуг, що надаються підприємством (Кпат.прод.): 0.

Розрахунок підсумкового значення техніко-технологічної захищеності виконується за допомогою наступних коефіцієнтів вагомості:

$$K_{п.прод.} = 0,25, K_{п.т.} = 0,5, K_{пат.прод.} = 0,25.$$

Рейтинг кожного компонента у балах:

$$K_{п.прод.} = 4, K_{п.т.} = 4, K_{пат.прод.} = 1.$$

Відповідно, підсумковий стан техніко-технологічної захищеності дорівнює:

$$K_{\text{ТТ}} = 4*0,25 + 4*0,5 + 1*0,25 = 3,25.$$

Таким чином, рівень техніко-технологічної захищеності КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР на основі даних розрахунків буде задовільним.

Політико-правовий компонент економічної захищеності розраховується за допомогою наступних критеріїв:

- відносна частка судових позовів та рекламцій до сукупної кількості укладених угод підприємства:

$$K_{\text{с.ар.}} = 15/2040 = 0,017;$$

- відносна частина переможених судових позовів та рекламцій у сукупному числі правових справ:

$$K_{\text{в.ю.}} = 12/18 = 0,667;$$

- відносна сума погашених штрафів внаслідок програних справ у сукупному числі виплат підприємства:

$$K_{\text{ш.}} = 452500/122095000 = 0,004;$$

- відносна сума витрачених ресурсів на правову підтримку до загального розміру витрат підприємства:

$$K_{\text{в.юр.}} = 5765700/924604000 = 0,006;$$

Розрахунок підсумкового значення політико-правової захищеності виконується за допомогою наступних коефіцієнтів вагомості:

$$K_{\text{с.ар.}} = 0,25, K_{\text{в.ю.}} = 0,25, K_{\text{ш.}} = 0,25, K_{\text{в.юр.}} = 0,25.$$

Рейтинг кожного компонента у балах:

$$K_{\text{с.ар.}} = 3, K_{\text{в.ю.}} = 3, K_{\text{ш.}} = 3, K_{\text{в.юр.}} = 1.$$

Підсумковий стан політико-правової захищеності дорівнює:

$$K_{\text{пп}} = 3*0,25 + 3*0,25 + 3*0,25 + 1*0,25 = 2,5.$$

Таким чином, рівень політико-правової захищеності КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР на основі проведених розрахунків є задовільним.

Компонент екологічної захищеності визначається прагненням та готовністю підприємства переходити на нові екологічно чисті способи надання послуг, сприяти якомога меншому забрудненню довкілля.

Критеріями екологічної захищеності підприємства виступають як граничні допустимі концентрації викидів, встановлені на рівні законодавства, так і оцінки впровадження заходів щодо озеленення технологій. Розрахуємо рівень екологічної складової за наступними чинниками:

- ступінь безпечності наданих послуг:

$$Кб.п. = 98\% (0,98);$$

- критерій забруднення довкілля:

Кз – має тенденцію до зростання порівняно з попередніми періодами;

- критерій сприяння захищеності довкілля:

Кзах – має тенденцію до зростання порівняно з попередніми періодами.

Розрахунок підсумкового значення екологічної захищеності виконується за допомогою наступних коефіцієнтів вагомості:

$$Кб.п – 0,5, Кз – 0,25, Кзах – 0,25.$$

Рейтинг кожного компонента у балах:

$$Кб.п = 2, Кз = 1, Кзах – 2.$$

Підсумковий стан екологічної захищеності дорівнює:

$$Ке = 2*0,5 + 1*0,25 + 2*0,25 = 1,75.$$

Таким чином, рівень екологічної захищеності КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР на основі даних розрахунків є задовільним.

Далі виконаємо аналіз економічної захищеності за силовим компонентом:

- частина витрачених ресурсів на фізичних захист об’єктів у складі загальних витрат підприємства (Кв.ох.):

$$Кв.ох = 5883800/924604000 = 0,006;$$

- коефіцієнт забезпеченості організації персоналом служби силового захисту (Ксб):

$$Ксб = 36/3756 = 0,01;$$

Визначення підсумкового значення силової захищеності виконується за допомогою наступних коефіцієнтів вагомості:

$$Кв.ох. – 0,5, Ксб – 0,5.$$

Рейтинг кожного компонента у балах:

$$K_{в.ох.} - 1, K_{сб} - 1.$$

Підсумковий стан силової захищеності дорівнює:

$$K_{сз} = 1 * 0,5 + 1 * 0,5 = 1.$$

Таким чином, рівень силової захищеності КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР на основі проведених розрахунків є низьким.

Щоб забезпечити безперервний моніторинг фінансового компонента економічної захищеності потрібно періодично аналізувати комплекс відповідних індикаторів. Виконаємо аналіз стану фінансової захищеності КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР на підставі його економічної стабільності, що визначається рівнем забезпеченості власними чи позиковими ресурсами для виконання господарської діяльності. Розрахуємо наступні критерії [52, с. 138]:

1. $\pm E_c$ – зайві (+) або недостатні (-) наявні оборотні активи (E_e), що потребуються для погашення витрат чи утворення запасів (Z), визначаються за формулами (2.5) та (2.6):

$$\pm E_c = E_e - Z \quad (2.5)$$

$$E_e = BK - A1 \quad (2.6)$$

де Z – необхідний розмір запасів;

BK – наявний капітал підприємства;

$A1$ – сума необоротних активів.

$$E_e = 637930000 - 1076374000 = -438444000;$$

$$\pm E_c = -438444000 - 181848500 = -620292500;$$

2. $\pm E_t$ – зайві або недостатні наявні оборотні активи у поєднанні з середньо- та довготривалими позиченими ресурсами (K) визначаються з формулою (2.7):

$$\pm E_t = (E_e + K) - Z \quad (2.7)$$

$$\pm E_T = (-438444000 + 528843000) - 181848500 = -91449500;$$

3. $\pm E_H$ – зайві або недостатні наявні оборотні активи у поєднанні з коротко-, середньо- та довготривалими позиченими ресурсами розраховуються за формулою (2.8):

$$\pm E_H = (E_e + K_T + K) - Z \# (2.8)$$

де K_T – короткотривалі позичені ресурси.

$$\pm E_H = (-438444000 + 528843000) - 181848500 = -91449500;$$

Таким чином, стан фінансового компонента економічної захищеності КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР на основі проведених розрахунків є кризовим. Підприємство не має можливості фінансувати свою діяльність ні власними, ні позиченими коштами та цілком залежить від дотацій з боку державної та місцевої влади.

Інтелектуальний компонент економічної захищеності визначається за допомогою наступних критеріїв:

- критерій досвідченості персоналу організації (K_{KB}) розраховується за формулою (2.9):

$$K_{KB} = \frac{\sum_{i=1}^n Y}{O} \# (2.9)$$

де $\sum = n$ та Y 1 – сумарний рівень досвідченості спеціалістів, тобто число фахівців, що мають освіту та досвід роботи від 2 років;

O – сумарна кількість робітників;

$$K_{KB} = \frac{3322}{3756} = 0,88$$

- інтелектуальний потенціал підприємства (K_{IO}) визначається за допомогою використання формули (2.10):

$$K_{io} = \frac{V_{in}}{0} \# (2.10)$$

де V_{in} – оцінка винайдених механізмів, новітніх рішень, випущених брендів, торгових марок та інших новацій;

$$K_{io} = \frac{0}{3756} = 0$$

- величина збільшення виторгу працівників організації від застосування інтелектуального потенціалу (K_d) визначається за формулою (2.11):

$$K_d = \frac{D_{ip}}{0} \# (2.11)$$

де D_{ip} – валовий виторг, що отримує організація від застосування інтелектуальних ресурсів;

$$K_d = \frac{1509661 * 0,15}{3756} = 60,29$$

Розрахунок підсумкового значення інтелектуальної захищеності виконується за допомогою наступних коефіцієнтів вагомості:

$$K_{kv} = 0,5, K_{io} = 0,25, K_d = 0,25.$$

Рейтинг кожного компонента у балах:

$$K_{kv} = 3, K_{io} = 1, K_d = 3.$$

Підсумковий стан інтелектуальної захищеності дорівнює:

$$K_{iz} = 3 * 0,5 + 1 * 0,25 + 3 * 0,25 = 2,5.$$

Таким чином, рівень інтелектуальної захищеності КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР на основі даних розрахунків є незадовільним.

Кадровий компонент фінансової безпеки визначається за наступними критеріями [53, с. 57-58]:

- критерій плинності персоналу (K_p) розраховується за формулою (2.12):

$$K_{\Pi} = \frac{\sum \text{Чу}}{O} \# (2.12)$$

де Чу – чисельність звільнених робітників за 2020 рік;

O – сумарна кількість робітників;

$$K_{\Pi} = \frac{150}{3756} = 0,04$$

- критерій фізичного старіння працівників (Кв) розраховується за формулою (2.13):

$$K_{\text{В}} = \frac{O_{\text{В}}}{O} \# (2.13)$$

де O_В – чисельність робітників старшого покоління, віком від 50 років;

$$K_{\text{В}} = \frac{751}{3756} = 0,2$$

- фондоозброєність персоналу (Фo) розраховується за формулою (2.14):

$$\Phi_o = \frac{O_{\Phi}}{O} \# (2.14)$$

де O_Φ – величина основних фондів підприємства;

$$\Phi_o = \frac{3008931}{3756} = 801,1$$

- фондоозброєність персоналу непромисловими фондами (Фно) розраховується за формулою (2.15):

$$\Phi_{\text{НО}} = \frac{O_{\Phi_{\text{НВ}}}}{O} \# (2.15)$$

де O_{Φ_{НВ}} – відносна частка основних фондів непромислового використання в загальній вартості основних фондів;

$$\Phi_{\text{НО}} = \frac{179536}{3756} = 47,8$$

Розрахунок підсумкового значення кадрової захищеності виконується за допомогою наступних коефіцієнтів вагомості:

$$K_{п} = 0,25, K_{в} = 0,2, \Phi_{о} = 0,35; \Phi_{но} = 0,2.$$

Рейтинг кожного компонента у балах:

$$K_{п} = 4, K_{в} = 4, \Phi_{о} = 4, \Phi_{но} = 2.$$

Підсумковий стан кадрової захищеності дорівнює:

$$K_{к} = 4*0,25 + 4*0,2 + 4*0,35 + 2*0,2 = 3,6.$$

Таким чином, рівень кадрової захищеності КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР на основі даних розрахунків буде задовільним.

На наступному кроці за допомогою використання отриманих значень усіх компонентів економічної безпеки КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР можемо визначити підсумковий рейтинг захищеності підприємства та відобразити його графічно. Рейтинг кожного компонента розраховується як частка розрахованого рівня захищеності та еталонного значення. Підсумки обчислень занесемо до таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Підсумкові рівні економічної захищеності КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР за окремими компонентами

Найменування компонента економічної безпеки	Еталонне значення	Розрахований рівень	Відносна оцінка
Фінансова	5	1	0,2
Інформаційна	3	2	0,67
Інтелектуальна	4	2,5	0,63
Кадрова	4	3,6	0,9
Техніко-технологічна	4	3,25	0,81
Політико-правова	3	2,5	0,83
Інноваційна	4	2,5	0,63
Екологічна	2	1,75	0,88
Силова	3	1	0,33

Відповідно, чим ближча розрахована відносна оцінка до одиниці, тим кращим є стан захищеності за окремим компонентом. Значення, що менше за 0,5 сигналізує про загрозований стан компонента економічної захищеності.

Відобразимо отримані підсумкові значення компонентів економічної захищеності КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР графічно за допомогою формування пелюсткової діаграми. Результат буде представлений на рисунку 2.1.

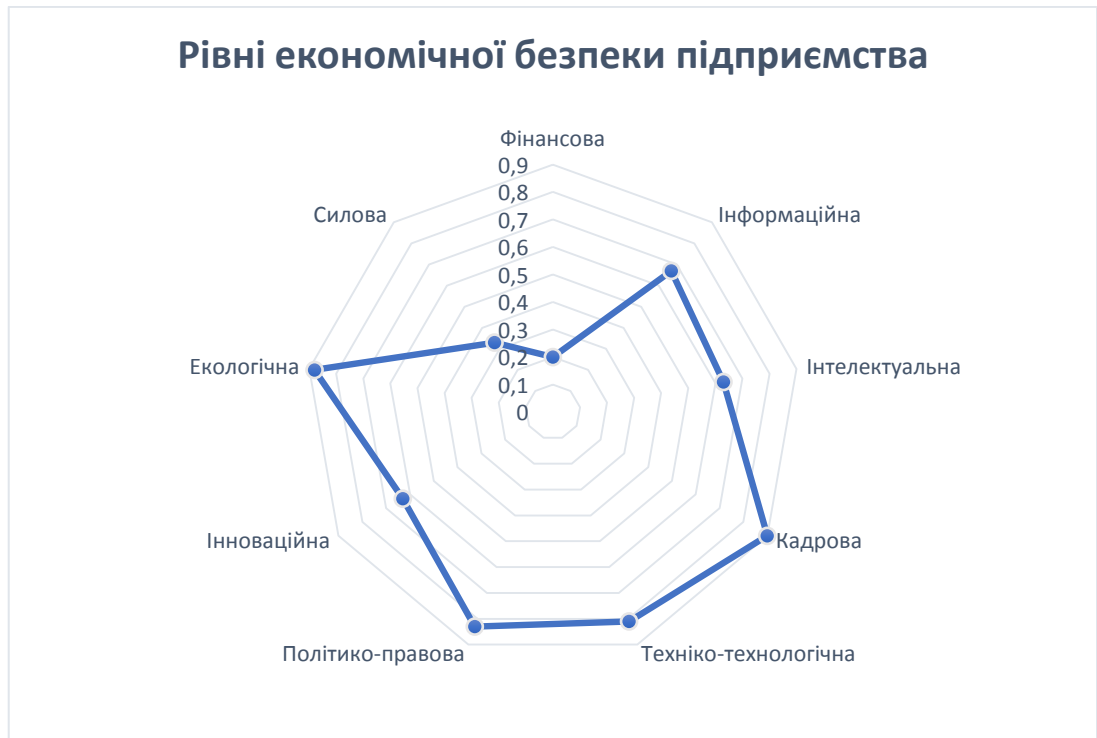

Рис. 2.1. Пелюсткова діаграма компонентів економічної захищеності КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР

Проаналізувавши отримані дані можемо зробити відповідні висновки:

- найбільш розвинені складові економічної безпеки на підприємстві – кадрова, екологічна, техніко-технологічна та політико-правова.

Високий рівень техніко-технологічного компонента економічної захищеності КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР пояснюється тим, що підприємство активно працює над оновленням рухомого складу, впроваджує нові способи оплати, намагається впроваджувати нові технології та системи моніторингу, що відповідають кращим європейським аналогам.

Високий рівень політико-правової безпеки пояснюється особливостями форми власності та організаційної структури підприємства, що має у своєму

складі досить сильний юридичний відділ та підтримку з боку державної та місцевої влади. Гідна якість наданих послуг та чітко прописані умови роботи з контрагентами призвели до значного зменшення судових справ, переважну більшість з яких КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР виграв.

Екологічна захищеність пояснюється самою специфікою електротранспорту, як екологічно чистого способу перевезення громадян.

Високе значення кадрової складової економічної захищеності КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР пояснюється наявністю досить усталеного кваліфікованого штату спеціалістів, що налічує у своєму складі майже 3800 осіб. На підприємстві майже відсутня плінність кадрів. Більша частина звільнень пов’язана з виходом співробітників на пенсію, оскільки вік близько 20% працівників складає більше 50 років.

- на досить високому рівні знаходяться інформаційна, інтелектуальна та інноваційна складові безпеки. Їхня оцінка вища за допустимий мінімум.

Інформаційна складова має достатній рівень за рахунок досить високого значення коефіцієнта повноти інформації, що є у розпорядженні працівників, та низького рівня розбіжностей. Дещо знижує підсумкове значення критерій достовірності інформації, оскільки в умовах конкурентного середовища будь-яка інформація потребує додаткових перевірок та фільтрування.

Інтелектуальна складова економічної захищеності пояснюється високою часткою досвідчених фахівців, що мають середню або вищу освіту та досвід роботи на підприємстві не менше двох років. Знижує параметр лише той факт, що підприємство не займається винайденням новітніх рішень, не випускає нові торгові марки та інші новації, а лише намагається вчасно впроваджувати існуючі. Цей же фактор знижує рейтинг інноваційної захищеності. Проте в значній мірі він компенсується активними діями КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР щодо оновлення рухомого складу.

- на досить низькому рівні знаходяться фінансова та силова складові економічної безпеки.

Низький рівень фінансової складової обґрунтовується збитковим функціонуванням підприємства протягом багатьох років. КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР не має можливості фінансувати свою діяльність ні власними, ні позиченими коштами та цілком залежить від дотацій з боку державної та місцевої влади.

Низька силова захищеність пояснюється відносно невеликими витратами підприємства на фізичну охорону майна та порівняно невеликою кількістю співробітників охорони враховуючи чисельність підпорядкованих об’єктів, що перебувають у власності КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР.

Підсумкова оцінка цих складових нижча за допустимий мінімум, а тому керівництву необхідно розробити план дій щодо покращення цих показників.

2.3. Механізм формування фінансово-економічної безпеки підприємства

Виконавши попереднє опитування та аналіз діяльності спеціалістів відповідних підрозділів, що стосуються забезпечення фінансово-економічного захисту підприємства було встановлено, що наразі в КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР оцінювання ризику впливу внутрішніх та зовнішніх загроз відбувається за допомогою проведення PEST-аналізу, SWOT-аналізу, SPACE-аналізу, побудови Z-моделі Альтмана та моделі Фулмера.

Останньою схваленою пропозицією щодо визначення рівня фінансової захищеності КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР стало використання критерію *credit-men* [54, с. 385]. Цей показник був вперше описаним французьким науковцем-економістом Ж. Депаляном. Згідно даного критерію

економічне становище організації оцінується за наступними п'ятьма індикаторами:

1. показник швидкої ліквідності. Обчислюється як сума дебіторського боргу та наявних грошових ресурсів, поділена на величину короткострокового кредиторського боргу;

2. показник спроможності відповісти за зобов'язаннями. Розраховується часткою від ділення власного капіталу на суму довготривалої, середньої та короткотривалої заборгованості;

3. показник непорушності активів підприємства. Визначається діленням величини наявного капіталу на залишкову вартість необоротного капіталу;

4. показник оборотності. Розраховується часткою собівартості реалізованих послуг та середнього за досліджуваний період підтримуваного запасу;

5. показник оновлення дебіторського боргу. Визначається як частка від ділення валового виторгу до оподаткування на середню за досліджуваний період величину дебіторського боргу [55, с. 73-74].

Кожному індикатору присвоюється відповідне нормативне значення, тобто гранична норма, яку зіставляють з розрахованим значенням для конкретного підприємства. На останньому кроці використовуються формула (2.16) для розрахунку узагальнюючого критерію економічного становища підприємства [54, с. 387]:

$$N = 25R_1 + 25R_2 + 10R_3 + 20R_4 + 20R_5, \quad (2.16)$$

де R_1, R_2, R_3, R_4, R_5 – позначення вище наведених показників швидкої ліквідності, спроможності відповісти за зобов'язаннями, непорушності активів, оборотності та оновлення дебіторського боргу.

Слід відмітити, що достовірність наведеного методу оцінювання головним чином залежить від якості аргументованості діапазонів допустимих

значень, що включені до порівняння. Для розрахунку цих діапазонів необхідна не лише експертна оцінка спеціалістів, а й результати відповідних наукових праць, що виконуються фаховими вченими з урахуванням конкретної фінансово-економічної ситуації. Загальноприйняті значення, як правило, представляють собою середні показники для підприємств певної сфери господарської діяльності.

Розраховане значення зіставляється з нормативним, що дорівнює 100. Менше за 100 розраховане значення відповідає задовільному рівню економічної захищеності, більше за 100 – незадовільному.

Таким чином, за критерієм credit-men КП “Дніпровський електротранспорт” виконує аналіз власної економічної захищеності на основі індикаторів фінансової стабільності, не беручи до уваги засоби зовнішнього фінансування та величину дотацій [54, с. 388].

Підсумовуючи, на підприємстві КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР використовуються наступні методи визначення рівня фінансової захищеності: 1) на підставі обчислення релятивних фінансових критеріїв та їх зміни в протягом певного проміжку часу; 2) на підставі оцінювання результатів реалізованих загроз та завданих матеріальних втрат; 3) на підставі визначення узагальнюючого критерію з використанням нормативних діапазонів значень; 4) базуючись на значенні узагальнюючого критерію з урахуванням експертних висновків.

На КП “Дніпровський електротранспорт” також здійснюється постійний моніторинг, що в режимі реального часу фіксує нові потенційно небезпечні фактори та прогнозує їх можливі негативні наслідки. Моніторинг на підприємстві відбувається за рахунок:

- фіксації негативної динаміки значень контрольних критеріїв фінансової захищеності;
- аналізу появи незрозумілих економічних, технологічних та правових чинників;
- прогнозування виникнення непередбачуваних форс-мажорних

ситуацій;

- можливості виникнення безпідставних загрозливих дії з боку окремих працівників або відділів підприємства;
- можливості появи сутичок або конфлікту інтересів з взаємозалежними установами, а також с з органами місцевої та державної влади;
- виявлення сумнівного інтересу зовнішніх осіб та потенційних конкурентів до функціонування підприємства, його відділів, окремих працівників, керівництва, особливого слідкування за результатами діяльності;
- виявлення випадків розкрадання комунального майна, зникнення важливої документації, інших злочинів;
- фіксації випадків неправомірного використання конфіденційної інформації.

Висновки до другого розділу

1. КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР займається наземними пасажирськими перевезеннями трамвайними та тролейбусними сполученнями у місті Дніпрі, володіє значною кількістю об’єктів та техніки, має у складі своєї лінійно-функціональної організаційної структури управління підрозділ з фінансово-економічної безпеки. КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР регламентує політику забезпечення фінансово-економічної захищеності статутом підприємства, Наказом “Про облікову політику” та посадовими інструкціями фахівців. Наведений перелік документів, що використовується для обліку майна, а також класифікація ризиків, зовнішніх та внутрішніх небезпек. В ході виконання організаційно-економічної характеристики встановлено, що коефіцієнти поточної та швидкої ліквідності, періоди оборотності дебіторської заборгованості та оборотних виробничих фондів, показники фінансової незалежності, зносу

основних засобів та частки простроченої кредиторської заборгованості мають достатню рейтингову оцінку протягом усіх років. Показники рентабельності на всіх рівнях мають мінімальні оцінки, а тому варті уваги. Підсумкова оцінка фінансового стану КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР складає 5,67 балів, що свідчить про середній рівень економічної захищеності підприємства.

2. Виконавши характеристику фінансово-економічної безпеки за окремим складовими можемо підсумувати, що найбільш розвиненими складовими є кадрова, екологічна, техніко-технологічна та політико-правова; на досить високому рівні знаходяться інформаційна, інтелектуальна та інноваційна складові безпеки. Їхня оцінка вища за допустимий мінімум; на досить низькому рівні знаходяться фінансова та силова складові економічної безпеки. Підсумкова оцінка цих складових нижча за допустимий мінімум, а тому керівництву необхідно розробити план дій щодо покращення цих показників.

3. Наразі підприємство оцінює зовнішні ризики за допомогою проведення PEST-аналізу, SWOT-аналізу, SPACE-аналізу, побудови Z-моделі Альтмана та моделі Фулмера. В ході дослідження було встановлено, що на підприємстві КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР використовуються наступні методи визначення рівня фінансової захищеності: 1) на підставі обчислення релятивних фінансових критеріїв та їх зміни в протягом певного проміжку часу; 2) на підставі оцінювання результатів реалізованих загроз та завданих матеріальних втрат; 3) на підставі визначення узагальнюючого критерію з використанням нормативних діапазонів значень; 4) базуючись на значенні узагальнюючого критерію з урахуванням експертних висновків. На підприємстві також здійснюється постійний моніторинг, що фіксує нові потенційно небезпечні фактори та прогнозує їх можливі негативні наслідки.

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Розробка методів формування фінансово-економічної безпеки підприємства

Уникнути переважної кількості недоробок в наявних критеріях оцінки фінансової захищеності КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР можна за таких умов: методичні рекомендації, що використовуються в процесі характеристики та обробки економічних даних з інформаційних ресурсів є вичерпними та всесторонньо досліджують особливості функціонування підприємства; є істотними та вагомими; поняття підсумкових індикаторів є вичерпним, алгоритм їх обчислення зрозумілим; тенденція зміни отриманих значень показників за певний період має конкретне обґрунтування та комплексно визначає ступінь фінансової захищеності, в якому наразі функціонує підприємство; за отриманими даними можна виконати екстраполяцію показників на майбутні періоди, внаслідок чого спрогнозувати майбутній стан фінансової захищеності [56, с. 43-49]. Невизначальний або неповний висновок щодо ступеня фінансової захищеності підприємства можливий у випадку, якщо виконані розрахунки будуть відноситися до умов економічного функціонування досліджуваного підприємства [57, с. 148]. Проте наведені методичні рекомендації все одно не здатні повністю виключити вплив на значення розрахованих показників особливих умов функціонування кожного підприємства.

Шляхи покращення засобів пошуку інформації та використовуваних наукових підходів щодо числового визначення ступеня фінансової захищеності КП “Дніпровський електротранспорт” зважаючи на необхідність її всебічного та комплексного виконання можна охарактеризувати у вигляді наступної схеми, що буде зображена на рисунку 3.1.

Рис. 3.1. Шляхи покращення числового визначення ступеня економічної захищеності підприємства [54, с 178]

На наступному кроці більш детально розглянемо кожен з наведених складових.

- Шляхи покращення використовуваних наукових підходів щодо числового визначення внутрішнього системного компонента ступеня фінансової захищеності підприємства з урахуванням необхідності проведення комплексного дослідження. Даний напрямок покращення має поєднувати в собі належний рівень науково-інформаційних джерел для виконання аналізу економічного середовища та показників господарської діяльності підприємства, належний рівень інформаційних джерел, що

стосуються виявлення мінливості в інтерпретації ключових показників фінансової захищеності, науково-методичні підходи щодо характеристики факторів динамічної сталості функціонування підприємства. Ключовий недолік у наведеному способі покращення постає власне у необхідності оцінювання та ухвалення переліку факторів динамічної сталості функціонування підприємства, тому що враховує не лише процес виявлення наявності цих факторів, а ще й діапазон їхніх допустимих значень та мінливість показників діяльності підприємства, що мають змогу порушити стан його динамічної сталості. Проте не менш істотним аспектом постає визначення системи показників ступеня фінансової захищеності зважаючи також на їхній взаємозв'язок. Користуватися узагальнюючими критеріями ступеня захищеності у цьому випадку нераціонально, оскільки існують наукові дослідження, що ставлять під сумнів достовірність отриманих висновків та розбіжності в розрахунках;

- Шляхи покращення наукових підходів щодо комплексного визначення зовнішнього системного компонента ступеня фінансової захищеності підприємства. Для виконання вдосконалення цього компонента необхідне використання наукових методів, що стосуються дослідження рівня економічної захищеності підприємства в окремих економічних ситуаціях. Оцінка економічного становища підприємства не характеризує якісні ознаки негативних факторів зовнішнього середовища, проте здатна оцінити найуразливіші сторони досліджуваного підприємства з погляду на особливості його функціонування. Це відрізняє отримувані висновки від, наприклад, SWOT-аналізу.

Ключові методики щодо розрахунку становища економічної захищеності підприємства близькі до методів визначення скорингових показників, але вже не включають в себе обов'язковий розрахунок інтегральних критеріїв.

Наведені шляхи покращення наукових підходів щодо числового визначення рівня фінансової захищеності підприємства дозволяють уникнути

переважної більшості ключових слабких сторін з позиції комплексного характеру дослідження.

Щоб системно сформулювати відповідні висновки щодо стану економічної захищеності КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР та підвищити рівень достовірності проведеного дослідження рекомендується розробити “картку економічного захисту підприємства” [58, с 168]. В структуру картки економічного захисту входить стандартизований перелік інформаційних джерел щодо визначення рейтингової оцінки стану фінансової захищеності підприємства. Картка економічного захисту не визначає та не викриває особливості досліджуваного підприємства, не визначає ступінь захищеності, а формує уявлення про наявну рейтингову оцінку підприємства в конкретний проміжок часу з врахуванням тих особливостей зовнішнього середовища, в якому воно функціонує [58, с 170].

Достовірний аналіз рейтингової оцінки стану фінансової захищеності підприємства можна реалізувати з використанням порохованих значень наступних показників – “підприємство-звичайне” та “підприємство-ідеальне”.

Розрахунок рейтингового стану фінансової захищеності потребує застосування уявлень “середньостатистичний” та “ідеальний” стосовно аналізованої вибірки досліджуваних підприємств з їх подальшим розподілом. В якості “середньостатистичних” підприємств виступають такі суб’єкти господарювання, показники річної звітності та ефективність функціонування яких є досить пересічними для сукупності подібних підприємств. “Підприємство-середньостатистичне” не є дійсним функціонуючим підприємством, а скоріше представляє собою уявне поняття з відповідними показниками діяльності для порівняння. Вихідні дані річної звітності для “підприємства-середньостатистичного” можуть встановлюватися як “згори”, тобто централізовано за середніми результатами подібних підприємств у галузі, так і індивідуально – за допомогою детального аналізу показників діяльності конкретної групи досліджуваних підприємств. Отримані дані

показників рівня фінансово-економічної захищеності для “підприємства-середньостатистичного” незалежно від застосованого способу виступатимуть в якості нижньої границі діапазону допустимих значень [58, с 172-175]. Тобто всі значення, що знаходяться нижче встановленої межі свідчатимуть про неналежний стан фінансового захисту підприємства.

У разі розрахунку узагальнюючих індикаторів зазвичай виникає необхідність у формуванні критерію “ідеального підприємства”, що за своїм визначенням має найкращі результати економічної діяльності у галузі та найліпший стан фінансової захищеності. Узагальнене дослідження економічної захищеності та результатів діяльності подібної організації використовується в якості орієнтиру захищеності для групи однорідних підприємств, що функціонують в межах певної галузі. Наведена методика відноситься до поняття ALAPA (утворене першими буквами англійських слів з висловлювання “as low as practically achievable”, що означає “максимальна захищеність, яку тільки можна забезпечити у наявних реаліях” або “цілковитий рівень безпеки” [59, с. 36]. Проте необхідно відмітити, що з огляду на сутність поняття фінансово-економічної захищеності та наявних на сьогоднішній день способів її забезпечення досягнення стану “цілковитого рівня безпеки” є неможливим. Це не виключає можливості появи дійсного функціонуючого підприємства категорії “підприємство-ідеальне”, показники якого наближені до еталонних. Це скоріше свідчить про релятивність розрахованих показників “підприємства-орієнтира” в якості критеріїв стану захищеності. Можна припустити фактичну наявність цілої низки “підприємств-орієнтирів”, які за певних обставин економічного середовища зможуть демонструвати недосяжний ступінь фінансової захищеності.

Алгоритм формування критеріїв “підприємства-звичайного” та “підприємства-ідеального” разом із розробкою “картки економічного захисту” КП “Дніпровський електротранспорт” схематично зображено на рисунку 3.2.

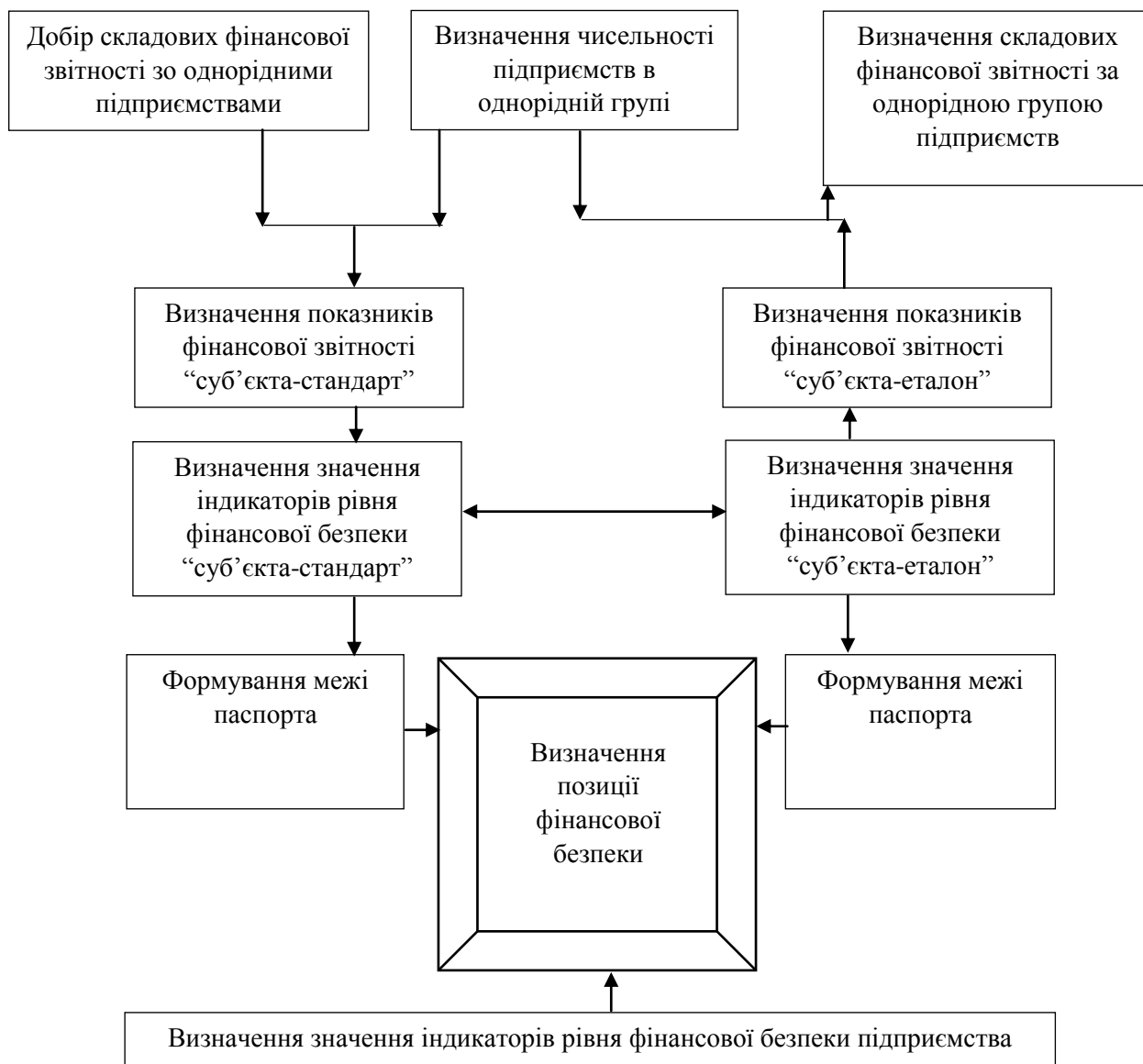

Рис. 3.2. Алгоритм визначення індикаторів рівня фінансово-економічної безпеки підприємства [54, с 176]

Слід відмітити, що формування рейтингової послідовності показників стану фінансової захищеності є особливою значущою задачею, виконання якої, як правило, має власні особливості для кожної вибірки досліджуваних подібних підприємств.

“Підприємство-орієнтир” рекомендується виділяти на основі категорії “підприємства-середньостатистичного” за рахунок підвищення рівня показників економічної діяльності на таку величину, щоб критерії фінансової захищеності набули бажаного рівня. Іншими словами, “підприємство-

ідеальне” є “підприємством-середньостатистичним”, критерії фінансової захищеності якого ні за яких обставин не знизяться до небезпечного рівня. Числові показники критеріїв фінансової захищеності “підприємства-ідеального” відносяться до лівої сторони діапазону допустимих значень картки безпеки. Іншими словами, усі значення, що знаходяться на рівні або вище встановленої межі для “підприємства-орієнтира” свідчать про відмінний стан фінансової захищеності підприємства [54, с 177].

Будова “картки економічного захисту підприємства” складається з наступних складових:

- визначена орієнтація фінансової захищеності, згідно якої визначаються можливі напрями зниження або підвищення стану економічної захищеності загалом у галузі;

- перелік визначених критеріїв стану фінансової захищеності. Сформований перелік може підлягати модифікаціям, бути безмежно розгалуженою та мати послідовні взаємозв'язки. У рекомендованій науковцями будові “картки економічного захисту підприємства” перелік критеріїв фінансової захищеності визначений тими показниками, які розглядалися раніше для коректного порівняння отриманих розрахунків;

- діапазон можливих числових значень показників стану фінансової захищеності для категорії “підприємство-середньостатистичне”, “правої граничної норми” картки економічного захисту підприємства;

- діапазон можливих числових значень показників стану фінансової захищеності для категорії “підприємство-ідеальне”, “лівої граничної норми” картки економічного захисту підприємства;

- визначений діапазон теоретично можливих значень показників стану фінансової захищеності, який знаходиться поза “правою граничною нормою” і відповідає незадовільному стану фінансової захищеності, а також який знаходиться вище “лівої граничної норми” та, відповідно, сигналізує про відмінний стан фінансової захищеності досліджуваного підприємства [54, с 180-182].

В деяких випадках у процесі розрахунку показників стану фінансової захищеності підприємства для категорії “підприємство-середньостатистичне” простежується певний недолік щодо порохованих значень показників фінансового захисту в загальному уявленні, беручи до уваги незадовільні результати економічної діяльності вітчизняних підприємств. Наприклад, для підприємства категорії “підприємство-середньостатистичне” у будівельній галузі, сфері купівлі-продажу нерухомого майна, медичній та соціально-волонтерській сферах розраховані показники прибутковості активів, прибутковості інвестованих грошових та майнових ресурсів, прибутковості товарообігу приймають значення менші від нуля. За такої ситуації з огляду на те, що потенційна неприбутковість підприємства виступає в якості цілковитого критерію незадовільного стану фінансового захисту, “праву граничну норму” розглянутих показників потрібно прирівнювати до нуля.

В процесі розрахунку показників стану фінансової захищеності підприємства для категорії “підприємство-ідеальне” виникає певна особливість щодо їх підрахування у тій ситуації, коли чіткого усталеного стандартного значення не існує.

Це відноситься до показників стану фінансової захищеності в загальному уявленні і, зокрема, наступних критеріїв: період обороту наявних активів, прибутковість активів, прибутковість інвестованих грошових та майнових ресурсів, прибутковість товарообігу. Існують наукові дослідження, в яких прописані чіткі числові значення вказаних індикаторів [60]. Проте у разі відсутності готових граничних значень або неможливості розрахувати їх для конкретного обраного підприємства методично рекомендується приймати “ліву граничну норму” своєрідно для сукупності умовно подібних підприємств. Основоположним умовно стандартизованим показником фінансової захищеності у таких ситуаціях є прибутковість активів. Виконаємо припущення, що рівень прибутковості активів “підприємства-орієнтира” дорівнюватиме показнику облікової ставки НБУ, що виступає найбільш впливовим фактором цінності грошових коштів в економічній

системі в цілому. Тобто орієнтирне значення прибутковості власних активів підприємства повинне дорівнювати 7%.

Орієнтирні числові значення показників прибутковості інвестованих грошових та майнових ресурсів разом з прибутковістю товарообігу розраховуються з огляду на нормативний показник рівня дохідності, що матиме змогу забезпечити ідеальний рівень прибутковості активів підприємства. В тих ситуаціях, коли в межах “правої граничної норми” знаходяться більш високі показники, ніж у межах “лівої граничної норми”, встановлені діапазони граничних значень мають змінюватися місцями.

В наступній науковій праці виокремлюється перелік наступних показників визначення належного рівня предметно-методологічного забезпечення дослідження стану фінансової захищеності підприємства [61, с. 51]:

- аргументованість обрання переліку штучних критеріїв;
- формування чіткого діапазону допустимих значень обраних штучних критеріїв з виділенням крайніх границь;
- ймовірність виконання розрахунку узагальнюючих критеріїв;
- ймовірність виконання якісного дослідження;
- встановлення часового проміжку розрахунку стану захищеності;
- здатність екстраполювати ступінь фінансової захищеності підприємства на майбутні періоди.

Рекомендовані наукові методики щодо якісного дослідження стану фінансової захищеності підприємства задовольняють чотирьом з шести наведених вище показників.

Підсумки оцінювання вказують на наявність особливих закономірностей щодо коливання стану фінансової захищеності підприємств за їх подібними або частково подібними сукупностями. Виявлені закономірності здатні виникати за рахунок існування єдиної направленості фундаментальних змін в фінансово-економічній системі. Іншими словами, перелік факторів негативного впливу зовнішнього середовища є спорідненим

для сукупності подібних досліджуваних підприємств та має пряму залежність від їхнього пропорційного відношення.

Числовий та якісний аналіз стану фінансової захищеності підприємств базується на системі показників, що визначають ступінь захищеності в загальному та обмеженому розумінні. Визначений перелік показників інколи буває достатньо розгалуженим, проте його сутнісна складова змінюється з огляду на визначені цілі аналізу та є індивідуальною.

Беручи до уваги можливе дублювання отриманих значень та достатню насиченість джерел економічними даними для якісного інтегрального дослідження фінансової захищеності рекомендовано застосування стандартизованого переліку характеристик, що стосується визначення рейтингової оцінки досліджуваного підприємства у вигляді картки економічного захисту. Картка економічного захисту являє собою сукупність даних щодо розподілу висновків про стан фінансової захищеності в залежності від отриманих значень конкретних показників. Ступінь захищеності за картою поділяється на три стани. Числові граничні норми встановлюють значеннями показників, які відносяться до уявно існуючих підприємств категорій “підприємство-середньостатистичне” (є характерними звичайні пересічні результати економічної діяльності з-поміж умовно подібної сукупності підприємств) та “підприємство-ідеальне” (властиві достатні або найліпші оцінки показників фінансової захищеності серед усіх підприємств у складі умовно подібної сукупності). Картка економічного захисту формує рейтингову оцінку захищеності підприємства за певних економічних обставин, визначених на теперішній час. Її застосування має на меті покращити рівень науково-інформаційного забезпечення системи фінансового захисту підприємства.

3.2. Актуальні завдання удосконалення механізму формування фінансово-економічної безпеки підприємства

Виконане у попередній частині дослідження економічного становища та ступеня захищеності КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР дало можливість виявити слабкі сторони функціонування підприємства та зосередитися на покращенні проблемних показників.

Як ми могли спостерігати, ключовим загрозливим фактором діяльності КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР є його щорічна збитковість і, як наслідок, висока залежність від рішень органів державної та місцевої влади. Тому переломлення негативної тенденції та вихід на гідний рівень рентабельності є першочерговим завданням щодо підвищення рівня фінансово-економічної захищеності. Збільшити показники рентабельності можна або шляхом підвищення величини валового виторгу, або шляхом зменшення постійних та змінних витрат.

Підвищити валовий виторг на підприємстві КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР пропонується за рахунок:

- впровадження заходів щодо підвищення попиту на послуги міських пасажирських перевезень у громадському транспорті;
- пошуку нових сфер комерційної діяльності та розширення асортименту послуг;
- регулярного проведення повноцінного маркетингового аналізу та правильного застосування отриманої інформації;
- визначення переліку та можливості застосування агресивних маркетингових заходів щодо підвищення ринкової долі.

Зниження постійних та змінних витрат має на меті:

- початок співпраці з новими контрагентами, що здатні висунути більш вигідні пропозиції;
- використання принципів “розумної”, проте нетотальної економії, якісний облік витрат підприємства;

- перегляд доцільності використання наявних приміщень, рухомого складу тощо. Пошук нових, більш рентабельних шляхів експлуатації.

З позиції ресурсно-функціонального забезпечення зростання ефективності функціонування підприємства вбачається в досягненні наступних цілей фінансової захищеності:

- досягнення максимальної продуктивності функціонування підприємства, показників його економічної стабільності та автономності;
- оновлення техніко-технологічної бази підприємства для актуальності наданих послуг та більш повного задоволення споживачів;
- ротацію та наймання більш досвідчених управлінців та спеціалістів, підвищення кваліфікації існуючого персоналу;
- постійний моніторинг за індикаторами фінансової захищеності підприємства, своєчасне реагування на виникнення нових та реалізацію існуючих небезпек та загроз.

Для КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР також пропонується визначитися з мінімальним розміром оборотних активів, що дадуть змогу з якомога меншими витратами одержати бажаний рівень рентабельності у наявних умовах. Завелике зменшення використовуваних оборотних активів може спровокувати негативну економічну стабільність підприємства, порушення операційних процесів і, в результаті, зниження якості наданих послуг та величини рентабельності. Відповідно, занадто широке використання оборотних активів позбавить компанію перспективного планування щодо капітальних інвестицій та масштабних закупок оновленої техніки.

За сучасних умов ведення бізнесу у питанні оптимального використання оборотних активів ключове місце посідає ефективне використання грошових коштів. Таке твердження пояснюється тим, що достатній грошовий залишок є запорукою неспинного та стабільного функціонування операційних процесів. Відповідно, перегляд та подальше

коригування наявних грошових потоків є одним з основних шляхів поліпшення економічного становища підприємства.

Вдосконалення потоків оборотних активів зі швидкою ліквідністю виражається сукупністю способів обрання найліпших практик їхнього формування зважаючи на всі специфічні ознаки функціонування підприємства [62, с. 138-139].

За виконання маркетингової програми КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР несе відповідальність підрозділ з комерційних питань, що окрім цього здійснює управління збутовою політикою та пошук нових ринків реалізації послуг. Проте в наявному вигляді підрозділ не займається чітким довгостроковим плануванням маркетингової активності, не аналізує ринкову ситуацію, не займається питаннями ціноутворення, оскільки тарифи перевезень у громадському транспорті мають узгоджуватися з місцевою владою. Іншими словами, комерційний відділ КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР наразі не виконує свої функції у повному обсязі, зокрема, що стосуються маркетингу та антикризового управління. Тому наступним важелем щодо поліпшення фінансово-економічного становища КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР можна вважати вдосконалення маркетингової політики.

Зважаючи на це, отримуємо необхідність виконати SWOT-аналіз діяльності підприємства КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР користуючись такою послідовністю дій: виділяємо ключові аспекти зовнішнього середовища, що мають найбільший вплив на функціонування підприємства; виконуємо їхню ротацію за різновидом факторів, присвоюємо відповідну оцінку та прогнозуємо можливі наслідки; далі досліджуємо мікросередовище організації, перспективи та небезпеки зовнішнього середовища, аналізуємо способи їх реалізації; даємо оцінку найближчого до підприємства кола осіб та організацій; формуємо взаємозалежності між перспективами та можливими небезпеками; будуємо підсумкову таблицю SWOT-аналізу, що виступатиме основою до прийняття відповідних рішень

щодо удосконалення маркетингової політики підприємства. Сформована підсумкова матриця SWOT-аналізу для об'єкта дослідження даної роботи – автотранспортного підприємства КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР буде наведена у додатку Ф.

Таким чином, удосконалення маркетингової політики підприємства має базуватися на мінімізації слабких сторін, акцентуванні на сильних, вчасному попередженні та реагуванні на можливі внутрішні та зовнішні загрози, а також максимально можливому втіленні перспективних напрямків розвитку підприємства. З огляду на виконаний SWOT-аналіз досліджуваного підприємства КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР можемо навести дві рекомендації щодо вдосконалення маркетингової політики та фінансово-економічної захищеності підприємства загалом:

- вдосконалення маркетингової діяльності. Відокремлення маркетингових функцій від комерційного підрозділу та, відповідно, формування нового. Концентрація нового підрозділу на маркетингових дослідженнях та питаннях цінового регулювання;

- покращення структури управління. Слідкування за якістю наданих послуг, розширення штату контрольно-ревізійної служби, комплектування штату висококваліфікованими спеціалістами, формування системи навчання, перегляд облікової політики та системи мотивації управлінців.

Мінімізація визначених слабких сторін КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР призведе, відповідно, до посилення наявних переваг, що забезпечить більш ефективний опір негативним факторам макросередовища, можливість швидкого пристосування та запровадження передових технічних рішень, пильного нагляду за якістю наданих послуг та внутрішніми обліковими операціями.

У наукових працях виділяють різноманітні підходи щодо удосконалення механізму формування фінансово-економічної захищеності підприємства. Однією з найбільш ефективних практик є застосування

матричного способу організації, що на даний момент є доволі рідким явищем на подібних підприємствах. Даний метод базується на ідеї, що замість виділення значних ресурсів на формування нових профільних відділів слід делегувати необхідні функції вже існуючим підрозділам, наділивши їх певним рівнем відповідальності [63, с.186-187].

Матричну організацію слід використовувати на підприємствах, що мають можливість розпоряджатися великою кількістю активів. До таких підприємств належить КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР.

В матричному способі організації застосовуються базові алгоритми, що засновані на систематичних положеннях та узагальнених підсумках. Положення матричної організації є достатньо зрозумілими та відносно простими у застосуванні, покликані на забезпечення максимального ефекту від використання при мінімальних витратах, мають можливість демонструвати хоч і дещо узагальнений, проте достовірний аналіз економічного становища підприємства. Цим обґрунтовується доволі широке використання матричного способу в системі управління великих підприємств. В якості прикладу виступають матриці VCG, матриці з дуже розгалуженою структурою показників – матриця General Electric/McKinsey, матриця Shell, матриця Г. Дея, матриця Д. Моніесона, матриця Мак Нейма, матриця Хекса Меджлафа тощо. Використання даного способу організації довело свою ефективність у ситуаціях, коли бізнес-процеси підприємства є доволі складними та не мають чіткої інтерпретації в нормативних документах [64, с. 262].

Матрична модель дає змогу аналізувати становище підприємства більш комплексно, з характеристикою окремих його компонентів. Компоненти та взаємозв'язки системи досліджуються у конкретний момент часу або в перспективі [64, с. 263]. На КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР використання матричного способу організації пропонується для делегування окремих функцій із забезпечення фінансової захищеності існуючим структурним відділам. Зобразімо матрицю розподілу відповідальності згідно

наведеної раніше організаційної структури КП “Дніпровський електротранспорт” та складових фінансово-економічної безпеки у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Матричний спосіб організації фінансової захищеності КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР

Складові фінансово-економічної безпеки КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР	Структурні відділи підприємства										
	Бухгалтерський відділ	Підрозділ з організації та контролю за рухом	Підрозділ з правових питань	Служба охорони	Підрозділ з експлуатації та перевезень	Служба руху	Підрозділ з фінансової роботи	Відділ економічного аналізу та планування	Підрозділ з персоналу	Підрозділ з маркетингу	Відділ головного інженера
Фінансова	+	+					+	+			
Техніко-технологічна					+						+
Інтелектуальна									+		
Кадрова									+		
Інноваційна										+	
Логістична						+					
Політико-правова			+	+							
Силова				+							
Екологічна											+
Інформаційна	+	+	+	+			+	+			+

Формування матричної системи організації вважається доцільним рішенням у тому випадку, коли підприємство є збитковим через недостатню дохідність реалізованих послуг або високий рівень витрат. Замість додаткових видатків на профільний відділ слід делегувати частину функцій з економічного захисту існуючим підрозділам, оцінити та доповнити функціональні обов’язки окремих спеціалістів, що зможуть працювати над вдосконаленням певної складової економічної безпеки.

3.3. Формування моделі стану фінансового захисту економічної безпеки підприємства

В умовах наявної економічної нестабільності діяльність підприємств все важче піддається прогнозуванню. Подібні умови провокують організації ініціювати фундаментальні зміни щодо забезпечення своєї фінансової захищеності. Одним з напрямів оперативної оцінки та прогнозування рівня фінансово-економічної безпеки підприємства є побудова моделі його фінансового захисту [65, с. 32].

Опрацьовані в першому розділі наукові праці дали уявлення того, що попри різноманітні тлумачення категорії “фінансово-економічна безпека” з інтерпретацією окремих її складових, майже всі дослідники сходяться у думці, що фінансова складова є базовою та ключовою [65, с. 34]. Виходячи з цього, для формування моделі будуть використовуватися такі критерії фінансової захищеності: ліквідність активів, економічна стабільність та прибутковість підприємства.

Сформована багатокритеріальна нечітко-множинна модель оцінки стану фінансової захищеності підприємства дає можливість визначити узагальнюючий критерій безпеки на базі визначеного переліку показників, що розміщені за нечіткими рівнями. Фінансова захищеність КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР може визначатися наступним рівнянням (3.1):

$$K = f_z(K_1, K_2, K_3), \quad (3.1)$$

де K_i – визначена i -та сукупність показників [66].

Далі кожний з показників фінансової захищеності буде розбитий на структурні складові елементи, значення яких вже були розраховані у другому розділі даної роботи. Результати будуть занесені до таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Показники фінансової захищеності підприємства та їх складові елементи

Показник	Складові елементи	Позначка
Ліквідність активів (К1)	Показник покриття	X1
	Швидка ліквідність	X2
	Абсолютна ліквідність	X3
Економічна стабільність (К2)	Фінансова стійкість	X4
	Показник незалежності	X5
	Рухомість робочого капіталу	X6
Прибутковість підприємства (К3)	Прибутковість активів	X7
	Прибутковість власного капіталу	X8
	Прибутковість продукції	X9

На наступному етапі необхідно визначити значущість обраних елементів за критерієм Фішберна. Готову оцінку наведемо у таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Розрахунок вагових коефіцієнтів для груп показників

Показник	Вага показника	Складові елементи	Вага складового елемента
Ліквідність активів (К1)	0,45	Показник покриття	0,15
		Швидка ліквідність	0,15
		Абсолютна ліквідність	0,15
Економічна стабільність (К2)	0,34	Фінансова стійкість	0,11
		Показник незалежності	0,11
		Рухомість робочого капіталу	0,11
Прибутковість підприємства (К3)	0,21	Прибутковість активів	0,07
		Прибутковість власного капіталу	0,07
		Прибутковість продукції	0,07

Доповнимо попередню таблицю 3.3 розрахованими значеннями складових елементів фінансової захищеності КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР за 2016-2020 роки. Результати будуть наведені у таблиці 3.4.

Таблиця 3.4

Значення показників фінансової захищеності КП “Дніпровський
електротранспорт” ДМР за 2016-2020 рр.

Група	Показник	Вага показника	Рік				
			2016	2017	2018	2019	2020
Ліквідність активів (К1)	Показник покриття	0,15	1,15	1,22	1,57	1,38	1,59
	Швидка ліквідність	0,15	0,34	0,40	0,66	0,51	0,62
	Абсолютна ліквідність	0,15	0,26	0,31	0,37	0,43	0,54
Економічна стабільність (К2)	Фінансова стійкість	0,11	0,34	0,21	0,32	0,55	0,53
	Показник незалежності	0,11	0,66	0,79	0,68	0,45	0,47
	Рухомість робочого капіталу	0,11	0,53	0,18	0,37	0,27	0,30
Прибутковість підприємства (К3)	Прибутковість активів	0,07	-0,09	-0,09	-0,10	-0,22	-0,19
	Прибутковість власного капіталу	0,07	-0,13	-0,13	-0,14	-0,40	-0,42
	Прибутковість продукції	0,07	-0,54	-0,54	-0,46	-1,60	-1,62

Виконавши попередній аналіз наведених даних можемо спостерігати, що складові показників ліквідності та економічної стабільності мають тенденцію до зростання. В свою чергу, прибутковість підприємства продовжує знижуватися через постійно зростаючі капітальні інвестиції [67].

Перемноживши отримані значення на вагові коефіцієнти можемо визначити узагальнюючі показники фінансової захищеності та підсумкову оцінку рівня захисту для КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР.

В розрізі кожного періоду виконуємо інтегрування отриманих значень в узагальнюючі показники за допомогою наступної формули (3.2):

$$A_i^l = \sum_{j=1}^N X_j^l r_{ij} \quad (3.2)$$

де l – нечітка ступінь визначеної сукупності критеріїв, $l \in \{\langle \text{ДН} \rangle; \langle \text{Н} \rangle, \langle \text{СР} \rangle; \langle \text{В} \rangle\}$; N – число складових для певного критерію; X – складові певної групи; r – ваговий коефіцієнт певної групи [68].

За допомогою даних таблиці 3.4 та формули (3.2) виконаємо інтегрування розрахованих значень окремих складових в узагальнюючі показники по групам. Результати занесемо до таблиці 3.5.

Таблиця 3.5

Значення групових показників фінансової захищеності КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР за 2016-2020 рр.

Група	Показник	Значення				
		2016	2017	2018	2019	2020
Ліквідність активів (К1)	Показник покриття	0,26	0,29	0,39	0,35	0,41
	Швидка ліквідність					
	Абсолютна ліквідність					
Економічна стабільність (К2)	Фінансова стійкість	0,17	0,13	0,15	0,14	0,14
	Показник незалежності					
	Рухомість робочого капіталу					
Прибутковість підприємства (К3)	Прибутковість активів	-0,07	-0,07	-0,07	-0,29	-0,26
	Прибутковість власного капіталу					
	Прибутковість продукції					

Зобразимо динаміку трьох розрахованих групових критеріїв фінансової захищеності КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР графічно на рисунку 3.3.

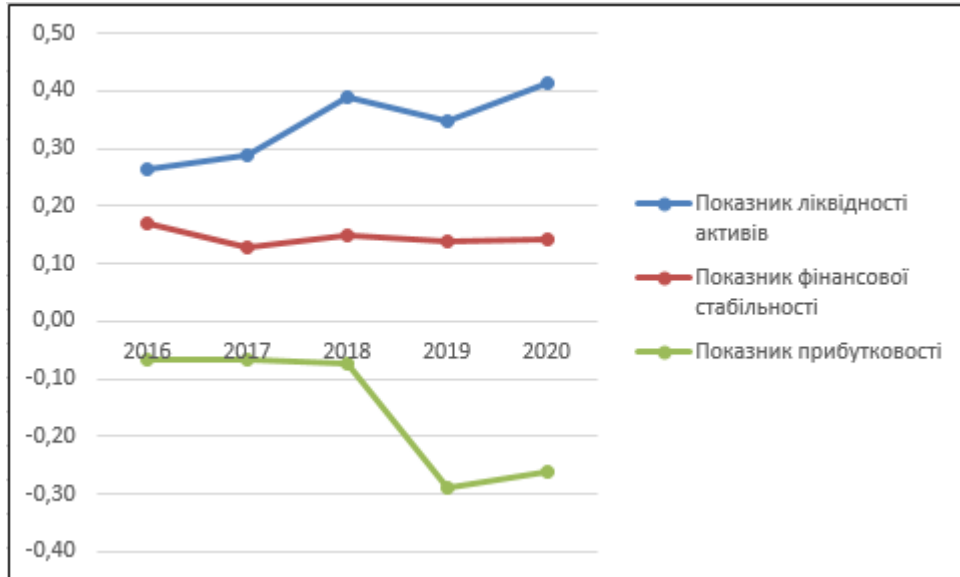

Рис. 3.3. Динаміка групових критеріїв фінансової захищеності КП “Дніпровський електротранспортом” ДМР за 2016-2020 рр.

Для визначення узагальнюючого критерію стану фінансової захищеності за запропонованим методом спочатку потрібно інтерпретувати

можливі значення показників, тобто охарактеризувати ті діапазони, згідно яких буде визначатися підсумковий рейтинг. Відштовхуючись від станів економічної стабільності вчені виділяють наступні нечіткі підмножини фінансової захищеності підприємства [69]:

1. Загрозливий стан («ДН») – досліджувана організація перебуває в незадовільному економічному становищі та має високу вірогідність банкрутства. Підприємство не має змоги відповісти за власними зобов'язаннями;

2. Нестійкий стан («Н») – підприємству властива періодична нестача фінансових ресурсів, що відновлюється використанням тимчасового вільних джерел фінансування;

3. Достатня захищеність («СР») – підприємство має можливість відповісти за зобов'язаннями та перебуває в задовільному економічному становищі;

4. Висока захищеність («В») – досліджувана організація має гарну конкуренту перевагу та стійка до впливу зовнішніх небезпек та загроз;

5. Цілковита захищеність («ДВ») – підприємство активно розвивається, нечутливе до впливу більшості негативних факторів макросередовища, перебуває у стані виняткової економічної стабільності та здатне у будь-який момент відповісти за власними зобов'язаннями.

Підсумкову оцінку рівня фінансової захищеності КП “Дніпровський електротранспорт” розраховуємо за формулою (3.3), що наведена нижче [68]:

$$I = \sum_{j=1}^N A_i^l * r_i \quad (3.3)$$

Відштовхуючись від наведеної вище класифікації станів фінансової захищеності підприємства визначимо підсумковий критерій захищеності КП “Дніпровський електротранспортом” ДМР за 2016-2020 роки за допомогою даних таблиці 3.3, таблиці 3.5 та формули (3.3). Отримані дані занесемо до таблиці 3.6.

Таблиця 3.6

Визначення підсумкового критерію фінансової захищеності КП

“Дніпровський електротранспорт” ДМР за 2016-2020 рр.

Група	Значення				
	2016	2017	2018	2019	2020
Ліквідність активів (К1)	0,26	0,29	0,39	0,35	0,41
Економічна стабільність (К2)	0,17	0,13	0,15	0,14	0,14
Прибутковість підприємства (К3)	-0,07	-0,07	-0,07	-0,29	-0,26
Підсумковий критерій (I)	0,36	0,35	0,47	0,20	0,29

Інтерпретація підсумкового критерію фінансової захищеності за визначеними нечіткими рівнями зображена на рисунку 3.4.

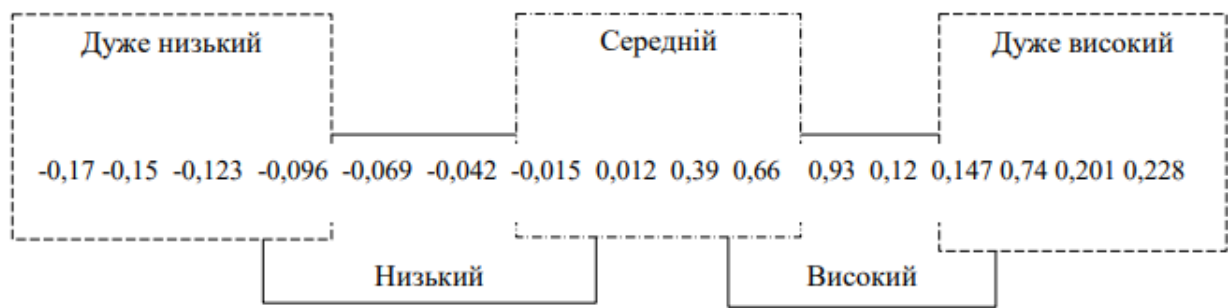

Рис. 3.4 Класифікація підсумкового критерію стану фінансової захищеності підприємства

Відштовхуючись від даної класифікації та розрахованих в попередній таблиці підсумкових критеріїв в розрізі років маємо можливість оцінити стан фінансової захищеності КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР в динаміці. Підсумковий розрахунок буде наведено у таблиці 3.7.

Таблиця 3.7

Модель стану фінансової захищеності КП “Дніпровський електротранспорт”

Роки	Підсумковий критерій	Визначена нечітка підмножина фінансової захищеності
2016	0,36	Достатня захищеність («СР»)
2017	0,35	Достатня захищеність («СР»)
2018	0,47	Достатня захищеність («СР»)
2019	0,20	Достатня захищеність («СР»)
2020	0,29	Достатня захищеність («СР»)

Таким чином, ми сформуваємо модель визначення стану фінансової

захищеності підприємства, яка заснована на гібридних нечітких діапазонах та дає можливість достовірно визначати наявне та майбутнє економічне становище організації за рахунок високої адаптованості моделі до нових значень.

Підсумки моделювання демонструють, що за упродовж 2016-2020 років узагальнюючий критерій фінансової захищеності КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР знаходився в діапазоні достатнього рівня. Враховуючи тенденцію до зниження показників економічної стабільності та прибутковості, щоб підвищити значення підсумкового критерію керівництву КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР необхідно насамперед поліпшити значення складових, що об’єднуються у наведені групи показників.

Висновки до третього розділу

1. Встановлено, що способом уникнення переважної кількості недоробок у наявних критеріях оцінки фінансової захищеності є вичерпність, істотність та вагомість методичних рекомендацій, що використовуються в процесі характеристики та обробки даних з інформаційних ресурсів; вичерпність поняття підсумкових індикаторів та зрозумілого алгоритму їх обчислення; конкретна обґрунтованість тенденції зміни отриманих значень показників за певний період та можливість їхнього екстраполювання на майбутні періоди. Невизначальний або неповний висновок щодо ступеня фінансової захищеності підприємства можливий у випадку, якщо виконані розрахунки будуть відноситися до умов економічного функціонування досліджуваного підприємства. Також були наведені практичні рекомендації щодо підвищення рівня достовірності дослідження та ефективності використання наявних інформаційних джерел за допомогою розробки “картки економічного захисту підприємства” з подальшим розподілом розрахованих значень на категорії “підприємство-звичайне” та “підприємство-ідеальне”

2. З огляду на щорічну збитковість, яку можна вважати основним загрозливим фактором підприємства, необхідно збільшити показники рентабельності або шляхом підвищення величини валового виторгу, або шляхом зменшення постійних та змінних витрат. Для КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР також пропонується визначитися з мінімальним розміром оборотних активів, що дадуть змогу з якомога меншими витратами одержати бажаний рівень рентабельності у наявних умовах діяльності. Підприємству необхідно відокремити маркетингові функції від комерційного підрозділу та, відповідно, сформувати новий, організувати постійний моніторинг за якістю наданих послуг, розширити штат контрольно-ревізійної служби, комплектувати штат висококваліфікованими спеціалістами, сформувати систему навчання, виконати перегляд облікової політики та системи мотивації управлінців. Замість додаткових видатків на профільний відділ делегувати окремі функції із забезпечення фінансової захищеності підприємства існуючим структурним відділам за допомогою запровадження матричної системи організації.

3. Встановлено, що одним з напрямів оперативної оцінки та прогнозування рівня фінансово-економічної безпеки підприємства є побудова моделі його фінансового захисту. Для побудови моделі достатньо аналізу за фінансовою складовою. Виходячи з цього, для формування моделі можуть використовуватися лише критерії ліквідності активів, економічної стабільності та прибутковості підприємства. Підсумки моделювання демонструють, що за упродовж 2016-2020 років узагальнюючий критерій фінансової захищеності КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР знаходився в діапазоні достатнього рівня. Підприємству слід спробувати запропоновану побудову багатокритеріальних нечітко-множинних моделей оцінки стану фінансової захищеності підприємства за допомогою переліку показників, що розміщені за нечіткими рівнями та дають змогу оперативно оцінити та спрогнозувати рівень фінансово-економічної безпеки.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Виконане дослідження дозволило нам отримати наступні висновки:

1. Аналіз сутності механізму фінансово-економічної безпеки на підприємстві стосується методів визначення наявного стану економічної захищеності підприємства, виявлення та характеристики потенційних ризиків та загроз з наступним узгодженням комплексу дій щодо їхнього подолання. Під формуванням механізму фінансово-економічної захищеності розуміють регулярне виконання організаційно-економічної характеристики підприємства, застосування інструментів та передових практик аналізу фінансової звітності, постійний моніторинг за виникненням нових, а також реалізацією існуючих загроз та забезпечення оперативного реагування.

2. Визначенню методів та критеріїв оцінки рівня фінансово-економічної захищеності приділяється особлива увага, оскільки у випадку відсутності достовірних даних за всіма необхідними показниками неможливе формування належного механізму протидії негативним факторам макросередовища, а також чіткого плану дій щодо поліпшення наявного економічного становища підприємства.

3. Для виконання аналізу рівня фінансової захищеності підприємства потребується наступний комплекс даних: зведений реєстр ключових небезпек у функціонуванні організації; екстрапольовані значення показників майбутньої діяльності підприємства; комплексні оцінки контролюючих органів; різноманітні інсайди, що стосуються діяльності конкурентів; державна публічна статистика; відомості з державних каналів або правоохоронних органів. У наукових працях висвітлено наступний список джерел, що відносяться до вихідних даних для проведення аналізу фінансової захищеності: бланки фінансової звітності за підсумком декількох років; підсумки діяльності менеджменту щодо підвищення показників економічної самостійності підприємства, спроможності відповідати за зобов'язаннями, системи та ефективності застосування основних засобів,

реінвестування доходу; дані аудиту конкурентного середовища, в якому функціонує підприємство, та його позицій у ньому; дані ринкової частки; дані лістингу на біржі, котирування акцій.

4. У процесі виконання загальної економічної характеристики КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР визначено, що рівень економічної захищеності підприємства є середнім. Показники ліквідності, оборотності, незалежності та зношеності основних засобів мають достатньо високі оцінки, проте спостерігаються дуже низькі значення критеріїв прибутковості, що істотно впливають на підсумковий рейтинг.

5. У процесі виконання дослідження визначено, що КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР регламентує політику забезпечення фінансово-економічної захищеності наступними внутрішніми документами: статут підприємства, Наказ “Про облікову політику”, посадові інструкції фахівців відповідного відділу. Наразі підприємство оцінює зовнішні ризики за допомогою проведення PEST-аналізу, SWOT-аналізу, SPACE-аналізу, побудови Z-моделі Альтмана та моделі Фулмера.

6. В результаті виконання характеристики фінансово-економічної безпеки за окремим складовими встановлено, що найбільш розвинені складові економічної безпеки на підприємстві – кадрова, екологічна, техніко-технологічна та політико-правова. На досить високому рівні знаходяться інформаційна, інтелектуальна та інноваційна складові безпеки. Їхня оцінка вища за допустимий мінімум. На досить низькому рівні знаходяться фінансова та силова складові економічної безпеки. Підсумкова оцінка цих складових нижча за допустимий мінімум, а тому керівництву необхідно розробити план дій щодо покращення цих показників.

Отже, враховуючи наведену ситуацію з метою удосконалення механізму формування фінансово-економічної безпеки підприємства можемо висунути наступний ряд пропозицій:

1. З огляду на щорічну збитковість збільшити показники рентабельності або шляхом підвищення величини валового виторгу, або

шляхом зменшення постійних та змінних витрат. Підвищити валовий виторг шляхом впровадження заходів щодо підвищення попиту на послуги міських пасажирських перевезень у громадському транспорті; пошуку нових сфер комерційної діяльності та розширення асортименту послуг; регулярного проведення повноцінного маркетингового аналізу; застосування агресивних маркетингових заходів щодо підвищення ринкової долі. Знижувати постійні та змінні витрати необхідно шляхом початку співпраці з новими контрагентами, що здатні висунути більш вигідні пропозиції; використання принципів “розумної”, проте нетотальної економії, якісного обліку витрат підприємства; перегляду доцільності використання наявних приміщень, рухомого складу тощо; пошуку нових, більш рентабельних шляхів експлуатації.

2. Відокремити маркетингові функції від комерційного підрозділу та, відповідно, сформувати новий – профільний. Сконцентрувати новий підрозділ на маркетингових дослідженнях та питаннях цінового регулювання.

3. Розробити план дій щодо покращення структури управління. Вести постійний моніторинг за якістю наданих послуг, розширити штат контрольно-ревізійної служби, комплектувати штат висококваліфікованими спеціалістами, сформувати систему навчання, виконати перегляд облікової політики та системи мотивації управлінців.

4. Замість додаткових видатків на профільний відділ делегувати окремі функції із забезпечення фінансової захищеності підприємства існуючим структурним відділам за допомогою запровадження матричної системи організації.

5. Спробувати запропоновану в третьому розділі побудову багатокритеріальних нечітко-множинних моделей оцінки стану фінансової захищеності підприємства за допомогою переліку показників, що розміщені за нечіткими рівнями та дають змогу оперативно оцінити та спрогнозувати рівень фінансово-економічної безпеки підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Чорний В.О. Забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства на основі оцінки його ресурсного забезпечення: тези до наукової конференції. / В.О. Чорний – Дніпро, 2020. – 3с.
2. Тимошенко К.С. Фінансовий механізм фінансової безпеки суб'єкта підприємництва: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. / К.С. Тимошенко – Дніпропетровськ, 2015. – 310 с.
3. Отенко І.П. Економічна безпека підприємства : навчальний посібник. / І.П. Отенко, Г.А. Іващенко, Д.К. Воронков – Харків, 2012. – 256 с.
4. Єгоршин О.О. Довідник з математичної статистики з прикладами обчислень у MatLab: навчально-практичний посібник. / О.О. Єгоршин, Л.М. Малярець, Б.В. Сінкевич – Харків, 2009. – 508 с.
5. Амоша О.І. Структурні реформи економіки: світовий досвід, інститути, стратегії для України: монографія. / О.І. Амоша, С.С. Аптекар, М.Г. Білопольський, С.І. Юрій – Тернопіль, 2011. – 848 с.
6. Козаченко Г.В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: монографія. / Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьов, О.М. Ляшенко – Лібра, 2003. – 280 с.
7. Чорний В.О. Роль систем управління підприємством у забезпеченні його економічної безпеки: тези до наукової конференції. / В.О. Чорний – Дніпро, 2020. – 2с.
8. Чорний В.О. ERP та економічна безпека підприємства: тези до наукової конференції. / В.О. Чорний – Дніпро, 2020. – 2с.
9. Живко З.Б. Організація та управління системою економічної безпеки підприємства: навчально-методичний посібник. / З.Б. Живко, О.В. Черевко, Н.В. Зачосова, М.О. Живко, О.Б. Баворовська, В.О. Занора – Черкаси, 2019. – 120 с.

10. Філіпова С.В. Економічна безпека підприємств реального сектору економіки в умовах вартісно-орієнтованого управління: монографія. / С.В. Філіпова, Л.О. Волощук, С.О. Черкасова – Одеса, 2015. – 196 с.
11. Андрушків Б.М. Економічна та майнова безпека бізнесу: навчальний посібник. / Б.М. Андрушків, Л.Я. Малюта – Тернопіль, 2016. – 180 с.
12. Антонова О.В. Формування механізму управління фінансовою безпекою торгівельною мережею: збірник наукових праць. / О.В. Антонова – Львів, 2013. – 250 с.
13. Кавун С.В. Система економічної безпеки методологічні та методичні засади: монографія. / С.В. Кавун – Харків, 2009. – 300 с.
14. Кириченко О.А. Управління трансакційними витратами суб'єктів господарської діяльності. / О.А. Кириченко, І.А. Білоусова – Київ, 2014. – 138 с.
15. Гринько Т.В. Управління розвитком підприємства в інтеграційних умовах: монографія. / Т.В. Гринько, К.С. Тимощенко – Дніпропетровськ, 2014. – 324 с.
16. Курган В.П. Економіка аграрних підприємств: навч. посібник. / В.П. Курган – Суми, 2008. – 270 с.
17. Вітлінський В.В. Ризикологія в економіці та підприємстві. / В.В. Вітлінський, Г.І. Великоіваненко – Київ, 2004. – 480 с.
18. Гусєв В.С. Економіка і організація безпеки господарських суб'єктів: підручник. / В.С. Гусєв – Київ, 2012. – 205 с.
19. Блажевич О.Г. Фінансова безпека підприємств: науковий вісник. / О.Г. Блажевич – Київ, 2010. – 202 с.
20. Матвійчук Л.О. Методика визначення рівня фінансової безпеки машинобудівних підприємств. / Л.О. Матвійчук – Київ, 2016. – 255 с.
21. Бондаренко Є.К. Визначення стану фінансової безпеки підприємств сфери матеріального виробництва. / Є.К. Бондаренко – Суми, 2013. – 198 с.

22. Євдокимова Н.М. Економічна діагностика: навчально-методичний посібник. / Н.М. Євдокимова, А.В. Кірієнко – Київ, 2005. – 110 с.
23. Грабовецький Б.Є. Фінансовий аналіз та звітність: метод. вказівки до практичних занять. / Б.Є. Грабовецький, І.В. Шварц – Вінниця, 2012. – 102 с.
24. Ареф'єва О.В. Економічні основи формування фінансової складової економічної безпеки. / О.В. Ареф'єва, Т.Б. Кузенко – Київ, 2010. – 153 с.
25. Косова Т.Д. Фінансовий аналіз: навчальний посібник. / Т.Д. Косова, І.В. Сіменко – Київ, 2013. – 384 с.
26. Чорна О.М. Концептуальні підходи до розвитку фінансів суб'єктів господарювання в Україні: науковий вісник. / О.М. Чорна, О.О. Мацнєва – Київ, 2014. – 136 с.
27. Власюк О.С. Економічна безпека України в умовах ринкових трансформацій та антикризового регулювання. / О.С. Власюк – Київ, 2011. – 474 с.
28. Данилишин Б.М. Екологічна складова політики сталого розвитку: монографія. / Б.М. Данилишин – Донецьк, 2015. – 256 с.
29. Грабчук О.М. Фінансове прогнозування розвитку економіки України в умовах невизначеності: дисертація доктора економічних наук. / О.М. Грабчук – Дніпропетровськ, 2013. – 441 с.
30. Картузов Є.П. Методи оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства. / Є.П. Картузов – Київ, 2014. – 216 с.
31. Бердар М.К. Забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва: науковий вісник. / М.К. Бердар – Київ, 2013. – 156 с.
32. Бабіна Н.О. Інноваційні технології управління економічною безпекою підприємства в умовах посткризового розвитку / Н.О. Бабіна – Київ, 2013. – 302 с.
33. Мельник С.І. Управління фінансовою безпекою підприємств: теорія, методологія, практика: монографія. / С.І. Мельник – Львів, 2020. – 384

с.

34. Бедринець М.Д. Фінансова діагностика: навчальний посібник. / М.Д. Бедринець, Л.П. Довгань, О.А. Ліснічук – Ірпінь, 2021. – 298 с.
35. Отенко І.П. Економічна безпека підприємства: навчальний посібник. / І.П. Отенко, Г.А. Іващенко, Д.К. Воронков – Харків, 2015. – 256 с.
36. Мойсеєнко І.П. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства: навчальний посібник. / І.П. Мойсеєнко, О.М. Марченко – Львів, 2011. – 380 с.
37. Картузов Є.П. Визначення фінансової безпеки підприємства: поняття, зміст, значення і функціональні аспекти. / Є.П. Картузов – Київ, 2012. – 388 с.
38. Ареф'єва О.В. Реструктуризація системи управління фінансовими ресурсами підприємства. / О.В. Ареф'єва – Київ, 2001. – 158 с.
39. Кракос Ю.Б. Управління фінансовою безпекою підприємств. Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. / Ю.Б. Кракос, Р.О. Разгон – Київ, 2008. – 458 с.
40. Шлемко В.Т. Економічна безпека: сутність та напрямки забезпечення: монографія. / В.Т. Шлемко, І.Ф. Бінько – Київ, 2010. – 144 с.
41. Картузов Є.П. Вплив ризиків і загроз на стан фінансової безпеки підприємств. / Є.П. Картузов – Київ, 2013. – 258 с.
42. Портнова Г.О. Фінансова безпека підприємств: сучасні погляди щодо сутності та оцінки: збірник наукових праць. / Г.О. Портнова, В.М. Антоненко – Ірпінь, 2013. – 565 с.
43. Раєвнева О.В. Управління розвитком підприємства: методологія, механізми, моделі: монографія. / О.В. Раєвнева – Харків, 2016. – 496 с.
44. Блажевич О.Г. Вплив рівня ліквідності на фінансову безпеку підприємства: науковий вісник. / О.Г. Блажевич – Київ, 2010. – 78 с.
45. Аблєєва І.Ю. SWOT-аналіз економіко-екологічного стану підприємств: конспект лекцій. / І.Ю. Аблєєва – Суми, 2020. – 233 с.
46. Матвійчук Л.О. Структура системи фінансової безпеки в

управлінні підприємством: науковий вісник. / Л.О. Матвійчук – Хмельницький, 2010. – 233 с.

47. Бондарчук Н.В. Сутність фінансово-економічної безпеки підприємства та необхідність її забезпечення: електронне наукове фахове видання. / Н.В. Бондарчук, М. Гуменчук – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5409>

48. Офіційний сайт КП “Дніпровський електротранспорт” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.det.dp.ua/about/history/>

49. Портал відкритих даних. Фінансова звітність КП “Дніпровський електротранспорт” Дніпровської міської ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://data.gov.ua/dataset/6f8a0dec-a0f5-422e-919f-aac5a6fd7c44>

50. Береза З.В. Суть і складові економічної безпеки підприємства: науково-теоретичний журнал. / З.В. Береза – Хмельницький, 2009. – 142 с.

51. Шкарлет С.М. Економічна безпека підприємства: інноваційний аспект: монографія. / С.М. Шкарлет – Київ, 2007. – 436 с.

52. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) / О.І. Барановський – Київ, 2004. – 759 с.

53. Зубко Т.Л. Індикатори кадрової безпеки підприємства: науковий вісник. / Т.Л. Зубко, В.В. Лаптева – Київ, 2018. – 226 с.

54. Бланк І.А. Управління фінансовою безпекою підприємства. / І.А. Бланк – Київ, 2004. – 784 с.

55. Підхомний О.М. Індикатори оцінки рівня фінансової безпеки суб'єктів господарювання. / О.М. Підхомний – Київ, 2007. – 438 с.

56. Ганущак Т.В. Методи оцінки фінансової безпеки підприємства. / Т.В. Ганущак – Харків, 2013. – 296 с.

57. Войнаренко М.П. Економічна безпека підприємства в конкурентному середовищі: монографія. / М.П. Войнаренко, Т.Т. Дуда, В.В. Лук'янова, О.Ф. Яременко – Хмельницький, 2008. – 382 с.

58. Ярошевич Н.Б. Фінанси підприємств: навчальний посібник. / Н.Б. Ярошевич – Київ, 2013. – 356 с.

59. Добикіна О.К. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навчальний посібник. / О.К. Добикіна – Київ, 2007. – 208 с.
60. Бачевський Б.Є. Потенціал і розвиток підприємства: навчальний посібник. / Б.Є. Бачевський, І.В. Заблудська, О.О. Решетняк – Київ, 2009. – 400 с.
61. Турило А.М. Моделювання та методичні підходи до інтегральної оцінки економічної безпеки підприємства: науковий вісник. / А.М. Турило, Є.В. Афанасьєв, С.В. Капітула – Кривий Ріг, 2007. – 231 с.
62. Квасницька Р.С. Фінансова діяльність суб'єктів підприємництва: навчальний посібник. / Р.С. Квасницька – Київ, 2013. – 631 с.
63. Зеркалов Д.В. Економічна безпека: монографія. / Д.В. Зеркалов. – Київ, 2011. – 588 с.
64. Шкарлет С.М. Формування економічної безпеки підприємств засобами активізації їх інноваційного розвитку: автореферат. / С.М. Шкарлет – Київ, 2008. – 24 с.
65. Погосова М.Ю. Діагностування безпеки промислового підприємства у трирівневій системі фінансових відносин: монографія. / М.Ю. Погосова, І.Б. Медведева – Харків, 2011. – 264 с.
66. Абалкін Л.А. Економічна безпека: навчальний посібник. / Л.А. Абалкін, В.А. Богомолів – Київ, 2006. – 303 с.
67. Омельчук С.С. Визначення сутності поняття “економічна безпека підприємства” та його складових: науковий вісник. / С.С. Омельчук – Хмельницький, 2008. – 478 с.
68. Небава М.І. Економічна безпека підприємства: навчальний посібник. / М.І. Небава, Ю.В. Міронова – Вінниця, 2017. – 73 с.
69. Волошин В.І. Пріоритети та методи забезпечення економічної безпеки малого і середнього підприємництва: дисертація кандидата економічних наук. / В.І. Волошин – Львів, 2008. – 196 с.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Характеристика рекомендованої системи показників для оцінки стану економічної захищеності підприємства

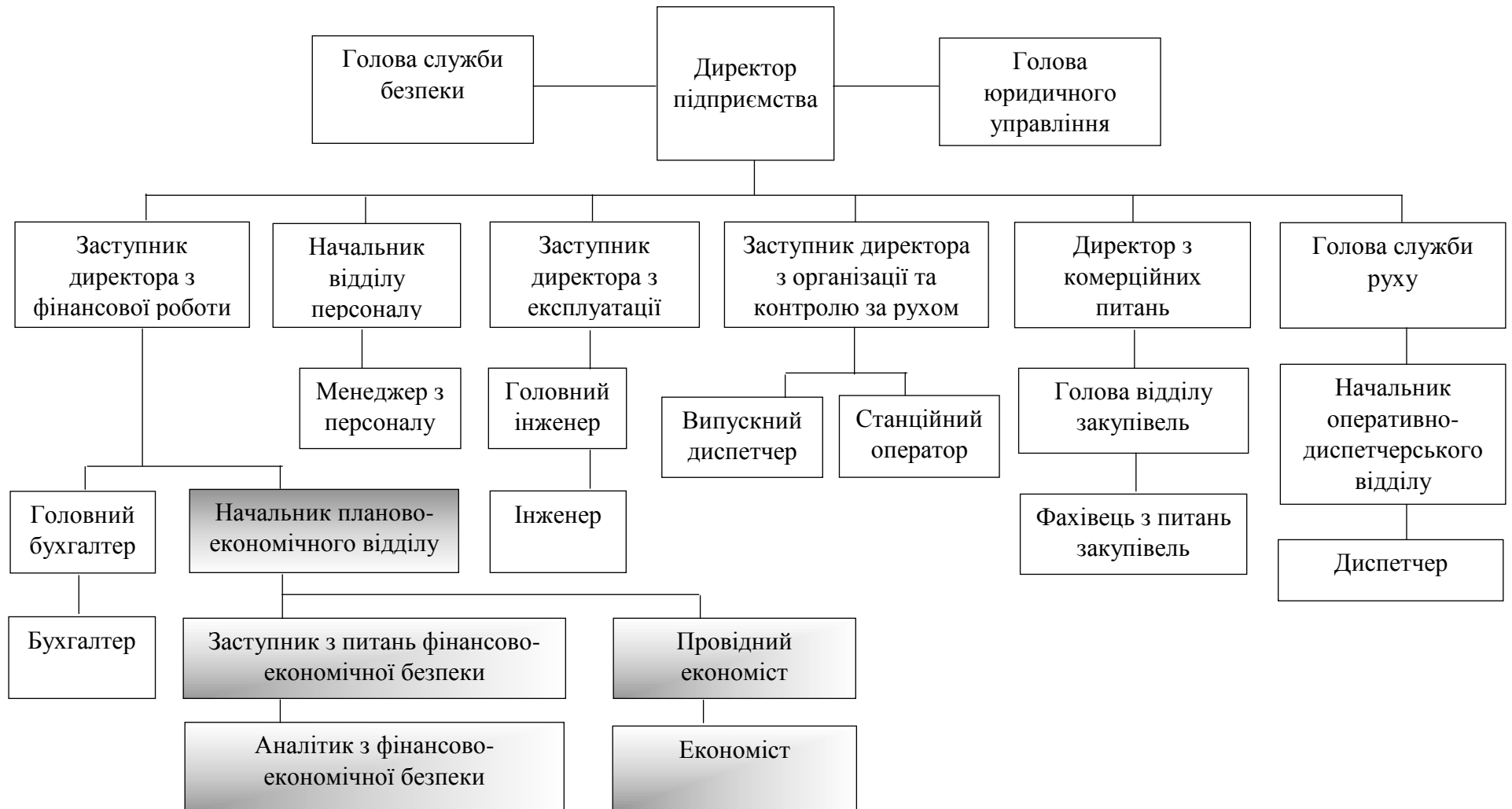
Найменування критерію	Позитивні сторони	Негативні сторони
1	2	3
Критерій стабільності активів	Характеризує частину майна, що є технологічною базою підприємства та оцінює його спроможність до господарської діяльності.	Не враховує належність стану наявного майна та продуктивність його експлуатації.
Критерій ліквідності активів	Виокремлює ліквідну кількість активів та опосередковано інформує про ефективність виробничої діяльності.	Ігнорує наявну необхідність у грошових коштах, не описує роль дебіторської заборгованості в підтримці виробничої діяльності.
Критерій незалежності	Інформує про економічну стабільність та самостійність досліджуваного підприємства, співвідношення власного та позикового капіталу. В перспективі вказує на вектор діяльності служби економічного захисту. Дещо нівелює недостатню інформативність критерію економічної залежності.	Не має змоги фактично оцінити можливі зовнішні ризики експлуатації майна підприємства.
Критерій фінансової самостійності	Здатний фактично оцінити можливі зовнішні ризики експлуатації майна підприємства. Дещо нівелює недостатню інформативність показника абсолютної ліквідності та критерію незалежності.	Не має змоги фактично оцінити можливі зовнішні ризики експлуатації майна підприємства.
Критерій абсолютної ліквідності	Інформує про здатність протидіяти негативним факторам макросередовища, які полягають у необхідності відповісти за терміновими зобов'язаннями. Дещо нівелює недостатню інформативність показника частки дебіторського та кредиторського боргу. Застосовується в розрахунках Міністерства економіки та фінансів України.	Не формує систему зобов'язань, їхню класифікацію за ступенем терміновості.
Показник частки дебіторського та кредиторського боргу	Дещо нівелює недостатню інформативність коефіцієнта частки дебіторського боргу до загальної вартості активів.	Не інформує про шляхи пошуку ресурсів для виплати кредиторського боргу.

ПРОДОВЖЕННЯ ДОДАТКУ А

Період обороту наявного капіталу	Більш комплексно оцінює наявне економічне становище досліджуваного підприємства та його перспективу з огляду на результати діяльності.	Інколи не враховує впливовість деяких напрямів діяльності підприємства на результати його ділової активності.
Прибутковість капіталу	Додатково розкриває роль системи капіталу на результати діяльності підприємства. В перспективі вказує на вектор діяльності служби економічного захисту.	Інформаційне навантаження в деяких аспектах може повторюватись з іншими критеріями.
Прибутковість наданих послуг	Зіставляє результати виробничої діяльності та стратегічного планування. Разом з критерієм прибутковості капіталу більш точно визначає роль виробничої та економічної діяльності у підсумкових результатах функціонування підприємства. Дещо нівелює недостатню інформативність критерію стабільності активів. Оцінює цінову політику підприємства.	Не має можливості оцінити економічну діяльність підприємства, не оперує чіткими діапазонами нормативних значень для всіх напрямів господарської діяльності.

ДОДАТОК Б

Схема організаційної структури управління КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР

ДОДАТОК В

Баланс КП (звіт про фінансовий стан) “Дніпровський електротранспорт”

ДМР за 2016-2020 рр., тис. грн.

Актив	Код рядка	2016 р.		2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Відношення у % 2020 р. до 2016 р.
		На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду					
I. Необоротні активи								
Нематеріальні активи	1000	10	10	11	10	9	10	95
первісна вартість	1001	522	551	580	580	277	305	55
накопичена амортизація	1002	512	541	569	570	268	295	55
Незавершені капітальні інвестиції	1005	167838	171606	175375	163643	138686	172555	101
Основні засоби	1010	319413	371325	338237	505672	776190	903809	243
первісна вартість	1011	546914	611464	591015	797895	1137195	1300915	213
знос	1012	227500	240139	252778	292223	361005	397106	165
Інвестиційна нерухомість	1015	-	-	-	-	-	-	-
Довгострокові біологічні активи	1020	-	-	-	-	-	-	-
Довгострокові фінансові інвестиції: · які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	-	-	-	-	-	-	-
інші фінансові інвестиції	1035	-	-	-	-	-	-	-
Довгостроковий дебіторський борг	1040	-	-	-	-	-	-	-
Відстрочені податкові активи	1045	-	-	-	-	-	-	-
Інші необоротні активи	1090	-	-	-	-	-	-	-
Усього за розділом I	1095	487261	542942	513623	669325	914885	1076374	198
II. Оборотні активи								
Запаси	1100	65985	82095	82205	123171	147135	181848,5	222
Поточні біологічні активи	1110	-	-	-	-	-	-	-
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	1303	1376	1448	34204	2268	2495	181
Дебіторська заборгованість за розрахунками: · за виданими авансами	1130	1200	1266	1333	774	5000	5500	434

ПРОДОВЖЕННЯ ДОДАТКУ В

з бюджетом	1135	1118	1180	1242	1143	3804	4184	355
у тому числі з податку на прибуток	1136	1077	1137	1197	1048	7	8	1
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	2665	2813	2961	2479	2886	3175	113
Поточні фінансові інвестиції	1160	-	-	-	-	-	-	-
Гроші та їх еквіваленти	1165	25598	26131	30664	49043	73693	101062	387
Витрати майбутніх періодів	1170	7	8	8	4	12	13	174
Інші оборотні активи	1190	-	-	-	-	-	-	-
Усього за розділом II	1195	97868	114860	119861	210818	234798	298265	260
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	-	-	-	-	-	-	-
Баланс	1300	585128	657802	633484	880143	1149683	1374638	209
2016 р.								
Пасив	Код рядка	2016 р.		2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Відношення у % 2020 р. до 2016 р.
		На початок звітнього періоду	На кінець звітнього періоду					
I. Власний капітал								
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	522573	547438	597303	767710	905445	1035990	189
Капітал у дооцінках	1405	10689	11283	11877	11590	14695	16165	143
Додатковий капітал	1410	-	-	-	-	-	-	-
Резервний капітал	1415	-	-	-	-	-	-	-
Нерозподілений прибуток	1420	-84920	-95194	105467	183995	-403840	-414224	435
Неоплачений капітал	1425	-	-	-	-	-	-	-
Вилучений капітал	1430	-	-	-	-	-	-	-
Усього за розділом I	1495	448342	463527	503713	595305	516300	637930	138
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення								
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	322	340	358	0	0	300	88
Довгострокові кредити банків	1510	74650	109113	0	142101	451615	511777	469
Інші довгострокові зобов'язання	1515	27411	30990	31568	8886	10969	17066	55
Довгострокові забезпечення	1520	0	0	0	0	0	0	0
Цільове фінансування	1525	0	0	0	0	0	0	0
Усього за розділом II	1595	102383	140443	31568	150987	462584	529142	377
III. Поточні зобов'язання і забезпечення								
Короткострокові кредити банків	1600	-	-	-	-	-	-	-

ПРОДОВЖЕННЯ ДОДАТКУ В

Поточна кредиторська заборгованість за: · довгостроковими зобов'язаннями	1610	2510	6305	-	8324	13932	15325	243
товари, роботи, послуги	1615	25900	27339	28778	56438	66868	73555	269
розрахунками з бюджетом	1620	2295	2423	2550	3088	722	794	33
у тому числі з податку на прибуток	1621	-	-	-	-	-	-	-
розрахунками зі страхування	1625	3407	3597	3786	3135	2736	3010	84
розрахунками з оплати праці	1630	13144	13874	14604	12875	13025	14328	103
Поточні забезпечення	1660	24597	25964	27330	28999	31114	34225	132
Доходи майбутніх періодів	1665	18375	19396	20417	20029	41065	45172	233
Інші поточні зобов'язання	1690	664	701	738	963	1282	1410	201
Усього за розділом III	1695	90893	99598	98203	133851	170799	187818	189
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	-	-	-	-	-	-	-
Баланс	1900	641618	703568	633484	880143	1149683	1354891	193

ДОДАТОК Д
Звіт про фінансові результати КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР за
2016-2020 рр., тис. грн.

Стаття звіту	Код рядка ф.2	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Відношення у % 2020 р. до 2016 р.
Чистий дохід від реалізації продукції (робіт, послуг)	2000	111701	117580	166516	137000	150700	135
Собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг)	2050	648563	682698	745516	840549	924604	143
Валовий: прибуток	2090	-	-	-	-	-	-
збиток	2095	536862	565118	579000	703549	773904	144
Інші операційні доходи	2120	559902	589371	607992	682837	751121	134
Адміністративні витрати	2130	59198	62314	68730	76175	83793	142
Витрати на збут	2150	422	444	408	312	343	81
Інші операційні витрати	2180	29471	31022	37446	110995	122095	414
Фінансовий результат від операційної діяльності:							
прибуток	2190	-	-	-	-	-	-
збиток	2195	66051	69527	77592	208194	229013	347
Дохід від участі в капіталі	2200	-	-	-	-	-	-
Інші фінансові доходи	2220	5445	5732	910	335	369	7
Інші доходи	2240	4306	4533	3728	2151	2366	55
Фінансові витрати	2250	3684	3878	4074	14003	15403	418
Витрати від участі в капіталі	2255	-	-	-	-	-	-
Інші витрати	2270	86	91	146	134	147	171
Фінансовий результат до оподаткування:							
прибуток	2290	-	-	-	-	-	-
збиток	2295	60702	63231	77174	219845	244028	402
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	-	-	-	-	-	-
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	-	-	-	-	-	-
Чистий фінансовий результат:							
прибуток	2350	-	-	-	-	-	-
збиток	2355	60069	63231	77174	219845	241830	403
Операційні витрати	2550	737616	776438	852100	1028031	1130834	153
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610	-	-	-	-	-	-
Дивіденди на одну просту акцію	2650	-	-	-	-	-	-
Довідково							
Середня кількість працівників, чоловік		3481	3521	3791	3734	3756	108
Ринкова вартість одної простої акції, грн.		-	-	-	-	-	-

ДОДАТОК Е

Примітки до річної фінансової звітності КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР за 2016-2020 рр., тис. грн.

Код рядка ф. № 5	СТАТТЯ ЗВІТУ	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Відношення у % 2020 р. до 2016 р.
	II. Основні засоби, тис. грн.						
260	гр.5 Надійшло за рік	51912	-33088	167435	270518	127619	246
260	гр.6 Переоцінка первісної (переоціненої) вартості	240139	252778	292223	361005	397106	165
260	гр.8 Вибуло за рік (первісна (переоцінена) вартість)	12639	12639	39445	68782	36101	286
260	гр.11 Втрати від зменшення корисності	-	-	-	-	-	-
260	гр.12 Інші зміни за рік первісної (переоціненої) вартості	-	-	-	-	-	-

ДОДАТОК К

Оцінка майна та капіталу КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР за 2016-2020 рр., тис. грн.

№ з/п	Види активів (майна) та пасивів (капіталу)	Формула розрахунку	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Відношення у % 2020 р. до 2016 р.
	Майно - усього	Ф.№1: 1300	657802,2	633476,0	880139,0	1149671,0	1374638,1	208,97
1	Необоротні активи	Ф.№1: 1095	542941,9	513623,0	669325,0	914885,0	1076373,5	198,25
1.1	Основні засоби	Ф.№1: 1010	371325,2	338237,0	505672,0	776190,0	903809,0	243,40
1.2	Довгострокові біологічні активи	Ф.№1: 1020	-	-	-	-	-	-
2	Оборотні активи	Ф.№1: 1195	114860,4	119853,0	210814,0	234786,0	298264,6	259,68
2.1	Запаси	Ф.№1: 1100	82094,8	82205,0	123171,0	147135,0	181848,5	221,51
2.2	Поточна дебіторська заборгованість	Ф.№1: 1125+1130+1135+ +1136+1155	7772,0	8181,0	39648,0	13965,0	15361,5	197,65
2.3	Гроші, їх еквіваленти та поточні фінансові інвестиції	Ф.№1: 1160+1165	26130,8	30664,0	49043,0	73693,0	101062,3	386,76
2.4	Інші оборотні активи	Ф.№1: 1190	-	-	-	-	-	-
2.5	Витрати майбутніх періодів	Ф.№1: 1170	7,6	8,0	4,0	12,0	13,2	173,68
3	Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	Ф.№1: 1200	-	-	-	-	-	-
	Капітал- усього	Ф.№1: 1900	703567,9	633842,0	880143,0	1149628,0	1354890,8	192,57
4.	Власний капітал	Ф.№1: 1495	463527,4	503713,0	595305,0	516300,0	637930,0	137,63
4.1	Зареєстрований (пайовий) капітал	Ф.№1: 1400	547437,9	597303,0	767710,0	905445,0	1035989,5	189,24
5.	Зобов'язання і забезпечення	Ф.№1: 1595+1695+1700	240040,6	130129,0	284838,0	633328,0	716960,8	298,68
5.1	Довгострокові зобов'язання	Ф.№1: 1595	140442,7	31926,0	150987,0	462584,0	529142,4	376,77
5.2	Поточні зобов'язання	Ф.№1: 1695	99597,9	98203,0	133851,0	170744,0	187818,4	188,58
5.3	Поточна кредиторська заборгованість	Ф.№1: 1610+1615+1620+ +1621+1625+1630	53537,1	49718,0	83860,0	97283,0	107011,3	199,88
5.4	Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	Ф.№1: 1700	-	-	-	-	-	-

ДОДАТОК Л

Оцінка руху та функціонального стану основних засобів КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР за 2016-2020 рр.

№ з/п	Показник	Формула розрахунку	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Відношення у % (відхилення,+;-) 2020р. до 2016р.
<i>Вихідна інформація, тис. грн</i>								
1	Вартість основних засобів на початок року	Ф.№1: 1011 (гр.3)	546913,5	611464,3	591015,0	797895,0	1137195,0	207,93
2	Надійшло за рік	Ф.№5: 260 гр.5+6 (+,-)	292051,0	219689,9	459658,0	631523,0	524724,5	179,67
3	Вибуло за рік	Ф.№5: 260 гр.8+11+12	12638,9	12638,9	39445,0	68782,0	36100,5	285,63
4	Вартість основних засобів на кінець року	Ф.№1: 1011 (гр.4)	611464,3	591015,0	797895,0	1137195,0	1300914,5	212,75
5	Нараховано амортизації за рік	Ф.№1: 1012 (гр.4-гр.3) або Ф.№5: 260 гр.10	12638,9	12638,9	39445,0	68782,0	36100,5	285,63
6	Знос основних засобів: а) на початок року	Ф.№1: 1012 (гр.3)	227500,2	240139,1	252778,0	292223,0	361005,0	158,68
	б) на кінець року	Ф.№1: 1012 (гр.4)	240139,1	252778,0	292223,0	361005,0	397105,5	165,36
<i>Показники руху основних засобів</i>								
7	Річний приріст(+) або зменшення(-), тис.грн.	п.4 - п.1	64550,75	-20449,25	206880,00	339300,00	163719,50	253,63
8	Темп зростання (зниження), %	п.4 / п.1 x 100	111,80	96,66	135,00	142,52	114,40	2,59
9	Темп приросту (зменшення), %	п.8-100	11,80	-3,34	35,00	42,52	14,40	2,59
10	Коефіцієнт оновлення, %	п.2 / п.4 x 100	47,76	37,17	57,61	55,53	40,34	-7,43
11	Коефіцієнт вибуття, %	п.3 / п.1 x 100	2,31	2,07	6,67	8,62	3,17	0,86
12	Період оновлення (можливого повного вибуття), років	100/ (п.10-п.11)	2,20	2,85	1,96	2,13	2,69	0,49
13	Коефіцієнт заміни (простого відтворення),%	п.3 / п.2 x 100	4,33	5,75	8,58	10,89	6,88	2,55
14	Коефіцієнт розширення (розширеного відтворення), %	п.7 / п.2 x 100	22,10	-9,31	45,01	53,73	31,20	9,10
15	Період обороту, років	((п.1 + п.4)/ 2)/ п.5	45,83	47,57	17,61	14,07	33,77	73,69
<i>Показники функціонального стану основних засобів</i>								
16	Коефіцієнт зносу, %: а) на початок року	п.6а / п.1 x 100	41,60	39,27	42,77	36,62	31,75	-9,85
	б) на кінець року	п.6б / п.1 x 100	43,91	41,34	49,44	45,24	34,92	-8,99
17	Коефіцієнт придатності,%: а) на початок року	100-16а	58,40	60,73	57,23	63,38	68,25	-126,66
	б) на кінець року	100-16б	56,09	58,66	50,56	54,76	65,08	8,99

ДОДАТОК М

Фінансові результати діяльності КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР, тис. грн.

№ з/п	Показник	Формула розрахунку	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Відношення у % 2020 р. до 2016 р.
1	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	Ф.№2: 2000	111701,00	117580,00	166516,00	137000,00	150700,00	134,91
2	Операційні витрати, у тому числі:							
	а) собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг);	Ф.№2: 2050	648563,10	682698,00	745516,00	840549,00	924603,90	142,56
	б) адміністративні витрати;	Ф.№2: 2130	59198,30	62314,00	68730,00	76175,00	83792,50	141,55
	в) витрати на збут;	Ф.№2: 2150	421,80	444,00	408,00	312,00	343,20	81,37
г) інші операційні витрати.	Ф.№2: 2180	29470,90	31022,00	37446,00	110995,00	122094,50	414,29	
3	Валовий прибуток (збиток)	п1-п2а або Ф.№2: 2090 (2095)	-536862,10	565118,00	579000,00	703549,00	773903,90	144,15
4	Валовий прибуток (збиток) у % до чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	п3/п1 x 100	-480,62	-480,62	-347,71	-513,54	-513,54	106,85
5	Прибуток (збиток) від операційної діяльності	Ф.№2: 2190 (2195)	-66050,65	-69527,00	-77592,00	208194,00	229013,40	346,72
6	Фінансові та інвестиційні доходи	Ф.№2: 2200+2220+2240	9751,75	10265,00	4638,00	2486,00	2734,60	28,04
7	Фінансові та інвестиційні витрати	Ф.№2: 2250+2255+2270	3770,55	3969,00	4220,00	14137,00	15550,70	412,43
8	Фінансовий результат до оподаткування	Ф.№2: 2290 (2295)	-60701,76	-63231,00	-77174,00	219845,00	244027,95	402,01
9	Витрати (дохід) з податку на прибуток	Ф.№2: 2300	-	-	-	-	-	-
10	Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	Ф.№2: 2305	-	-	-	-	-	-
11	Чистий прибуток (збиток)	Ф.№2: 2350 (2355)	-60069,45	-63231,00	-77174,00	219845,00	241829,50	402,58
12	Чистий прибуток (збиток) у % до чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	п11/п1 x 100	-53,78	-53,78	-46,35	-160,47	-160,47	298,40
16	Чистий прибуток (збиток) у % до валового прибутку (збитку)	п11/п3 x 100	11,19	11,19	13,33	31,25	31,25	279,27

ДОДАТОК Н

Оцінка фінансової стійкості КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР за 2016-2020 рр.

№ з/п	Показник	Формула розрахунку	Нормативне значення	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Відношення у % 2020 р. до 2016 р.
1. Показники структури капіталу									
1.1	Коефіцієнт автономії	Ф.№1: 1495 / 1900	>0,5	0,66	0,79	0,68	0,45	0,47	71,47
1.2	Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	Ф.№1: (1595+1695+1700)/1900	<0,5	0,34	0,21	0,32	0,55	0,53	155,10
1.3	Коефіцієнт фінансування	Ф.№1: 1495/(1595+1695+1700)	>1	1,93	3,87	2,09	0,82	0,89	46,08
1.4	Коефіцієнт фінансового ризику	Ф.№1: (1595+1695+1700)/1495	<1	0,52	0,26	0,48	1,23	1,12	217,03
1.5	Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	Ф.№1: 1595/(1495+1595)	Зменшення	0,77	0,94	0,80	0,53	0,55	71,22
1.6	Коефіцієнт структури залученого капіталу	Ф.№1: 1595/(1595+1695+1700)	Збільшення	0,59	0,25	0,53	0,73	0,74	126,14
2. Показники стану оборотних активів									
2.1	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	Ф.№1: 1495+1595-1095	Збільшення	61028,20	22016,00	76967,00	63999,00	90698,90	148,62
2.2	Коефіцієнт забезпеченості оборотних коштів	Ф.№1: (1495+1595-1095) / 1195	>0,1	0,53	0,18	0,37	0,27	0,30	57,23
2.3	Коефіцієнт забезпеченості запасів	Ф.№1: (1495+1595-1095) / (1100+1110)	>0,5	0,74	0,27	0,62	0,43	0,50	67,09
2.4	Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів	Ф.№1: 1165/(1495+1595+1095)	Збільшення	0,02	0,03	0,03	0,04	0,05	197,72
3. Показники стану основного капіталу									
3.1	Коефіцієнт реальної вартості майна	Ф.№1: (1010+1100+1110)/1300	Збільшення	0,69	0,66	0,71	0,80	0,79	114,58
3.2	Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні	Ф.№1: 1010/1300	Збільшення	0,56	0,53	0,57	0,68	0,66	116,47
3.3	Коефіцієнт накопичення амортизації	Ф.№1: (1012+1002)/(1011+1001)	Збільшення	0,39	0,43	0,37	0,32	0,31	77,66
3.4	Коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів	Ф.№1: 1195/1095	Збільшення	0,21	0,23	0,31	0,26	0,28	130,99

ДОДАТОК П

Оцінка ліквідності, платоспроможності та оборотності активів КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР, тис. грн.

№ з/п	Показник	Нормативне значення	Формула розрахунку	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Відношення у % (відхилення,+;-) 2020р. до 2016р.
1. Оцінка ліквідності									
1.1	Високоліквідні активи (А1)	≥П1	Ф.№1: 1160+1165	26130,80	30664,00	49043,00	73693,00	101062,30	386,76
1.2	Середньоліквідні активи (А2)	≥П2	Ф.№1: 1125+1130+1135+1136+ +1155+1190+1200	7771,95	8181,00	39648,00	13965,00	15361,50	197,65
1.3	Низьколіквідні активи (А3)	≥П3	Ф.№1: 1100+1110	82094,75	82205,00	123171,00	147135,00	181848,50	221,51
1.4	Найбільш строкові зобов'язання (П1)	≤А1	Ф.№1: 1615+1620+1625+1630	47232,10	49718,00	75536,00	83351,00	91686,10	194,12
1.5	Короткострокові зобов'язання (П2)	≤А2	Ф.№1: 1600+1610+1660+1690+1700	32969,60	28068,00	38286,00	46328,00	50960,80	154,57
1.6	Довгострокові зобов'язання (П3)	≤А3	Ф.№1: 1595	140442,70	31926,00	150987,00	462584,00	529142,40	376,77
2. Оцінка платоспроможності									
2.1	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	≥0,2	Ф.№1: (1160+1165)/1695	0,26	0,31	0,37	0,43	0,54	205,09
2.2	Проміжний коефіцієнт покриття	≥0,7	Ф.№1: (1125+...+1165)/1695	0,34	0,40	0,66	0,51	0,62	182,10
2.3	Коефіцієнт покриття	≥2	Ф.№1: 1195/1695	1,15	1,22	1,57	1,38	1,59	137,70
2.4	Коефіцієнт загальної платоспроможності	Збільшення	Ф.№1: 1300/(1595+1695)	2,74	4,87	3,09	1,82	1,92	69,97
3. Оцінка оборотності оборотних активів									
3.1	Чистий дохід від реалізації продукції	-	Ф.№2: 2000	111701,00	117580,00	166516,00	137000,00	150700,00	134,91
3.2	Середньорічна вартість оборотних активів	-	Ф.№1:(1195(гр.3)+1195(гр.4))/2	106364,03	117356,68	165333,50	222800,00	266525,30	250,58
3.3	Коефіцієнт обертання оборотних активів	Збільшення	п.3.1 / п.3.2	1,05	1,00	1,01	0,61	0,57	53,84
3.4	Коефіцієнт завантаження оборотних активів	Зменшення	п.3.2 / п.3.1	0,95	1,00	0,99	1,63	1,77	185,73
3.5	Тривалість одного обороту оборотних активів, днів	Зменшення	360 / п.3.3	343	359	357	585	637	186

ДОДАТОК Р

Оцінка ділової активності КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР за 2016-2020 рр.

№ з/п	Показник	Формула розрахунку	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Відношення у % 2020р. до 2016р.
Вихідна інформація, тис. грн.								
1	Чистий дохід від реалізації продукції	Ф.№ 2: 2000	111701,00	117580,00	166516,00	137000,00	150700,00	134,91
2	Операційні витрати	Ф.№ 2: 2550	737616,10	776438,00	852100,00	1028031,00	1130834,10	153,31
3	Середньорічна вартість капіталу	Ф.№ 1: (1900 гр.3+1900 гр.4)/2	672592,85	668704,95	756992,50	1014885,50	1252259,40	186,18
4	Середня вартість необоротних активів	Ф.№ 1: (1495 гр.3+1495 гр.4)/2	455934,53	483620,18	549509,00	555802,50	577115,00	126,58
5	Середня вартість оборотних активів	Ф.№ 1: (1195 гр.3+1195 гр.4)/2	515101,28	528282,43	591474,00	792105,00	995629,25	193,29
6	Середньорічна вартість оборотних виробничих фондів та готової продукції	Ф.№ 1: ((1100+11101)гр.3+(1100+1110гр.4))/2	74039,63	82149,88	102688,00	135153,00	164491,75	222,17
7	Середньорічна величина поточної дебіторської заборгованості	Ф.№ 1: (1125+...+1155гр.3+ 1125+...+1155гр.4)/2	7567,43	7976,48	23914,50	26806,50	14663,25	193,77
8	Середньорічна вартість власного капіталу	Ф.№ 1: (1495гр.3+1495гр.4)/2	455934,53	483620,18	549509,00	555802,50	577115,00	126,58
9	Середньорічна величина кредиторської заборгованості	Ф.№1: (1615+1620+1625+1630гр.3 +1615+1620+1625+1630гр.4)/2	45989,15	48475,05	62627,00	79443,50	87518,55	190,30
Показники ділової активності								
10	Загальний коефіцієнт обертання капіталу	п.1 / п.3	0,17	0,18	0,22	0,13	0,12	72,46
11	Фондовіддача необоротних активів, грн	п.1 / п.4	0,24	0,24	0,30	0,25	0,26	106,59
12	Коефіцієнт обертання оборотних активів	п.1 / п.5	0,22	0,22	0,28	0,17	0,15	69,80
13	Оборотність оборотних активів, днів	360 / п.12	1660	1617	1279	2081	2378	143
14	Коефіцієнт обертання оборотних виробничих фондів та готової продукції	п.1 / п.6	1,51	1,43	1,62	1,01	0,92	60,73
15	Оборотність виробничих фондів, днів	360 / п.14	239	252	222	355	393	165
16	Коефіцієнт обертання поточної дебіторської заборгованості	п.1 / п.7	14,76	14,74	6,96	5,11	10,28	69,63
17	Оборотність дебіторського боргу, днів	360 / п.16	24	24	52	70	35	144
18	Коефіцієнт обертання власного капіталу	п.1 / п.8	0,24	0,24	0,30	0,25	0,26	106,59
19	Оборотність власного капіталу, днів	360 / п.18	1469	1481	1188	1461	1379	94
20	Коефіцієнт обертання кредиторської заборгованості	п.2 / п.9	16,04	16,02	13,61	12,94	12,92	80,56
21	Оборотність кредиторського боргу, днів	360 / п.20	22	22	26	28	28	124

ДОДАТОК С

Матриця визначення рейтингів фінансових показників для КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР

№ з/п	Показник	Рейтинг										
		0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Показники ліквідності											
1.1	Коефіцієнт поточної ліквідності (загальний коефіцієнт покриття)	0-0,1	0,1-0,2	0,2-0,3	0,3-0,4	0,4-0,5	0,5-0,7	0,7-0,9	0,9-1,1	1,1-1,3	1,3-1,5	>=1,5
1.2	Коефіцієнт швидкої ліквідності	0-0,05	0,05-0,1	0,1-0,15	0,15-0,2	0,2-0,3	0,3-0,4	0,4-0,5	0,5-0,6	0,6-0,7	0,7-0,8	>=0,8
2	Показники ділової активності											
2.1	Період оборотності дебіторської заборгованості, днів (тривалість одного обороту дебіторської заборгованості)	>240	220-240	200-220	180-200	160-180	140-160	120-140	100-120	80-100	60-80	<=60
2.2	Період оборотності оборотних виробничих фондів та готової продукції і товарів, днів	>280	250-280	220-250	190-220	160-190	140-160	120-140	100-120	80-100	60-80	<=60
2.3	Період оборотності активів, днів	>1080	960-1080	840-960	720-840	600-720	540-600	480-540	420-480	360-420	300-360	<=300
3	Показники фінансової незалежності											
3.1	Коефіцієнт фінансової незалежності, % (коефіцієнт концентрації залученого капіталу)	100	95-100	90-95	85-90	80-85	75-80	70-75	60-70	45-60	25-45	0-25
3.2	Частка оборотних активів, сформованих за рахунок власних коштів, % (коефіцієнт забезпеченості оборотних коштів)	0	0-1	1-2	2-4	4-6	6-8	8-11	11-15	15-20	20-30	>=30
4	Показники рентабельності											
4.1	Рентабельність продажу, %	<-10	-10 - -6	-6 - -3	-3 - -1	-1 - -0	0 - 1	1-3	3-5	5-7	7-10	>=10
4.2	Рентабельність активів, % (загальна рентабельність (збитковість) капіталу)	<-12	-12 - -8	-8 - -5	-5 - -2	-2 - 0	0 - 1	1 - 2	2 - 3	3 - 4	4 - 5	>=5
4.3	Рентабельність капіталу, % (загальна рентабельність (збитковість) власного капіталу)	<-8	-8 - -6	-6 - -4	-4 - -2	-2 - 0	0 - 2	2 - 4	4 - 6	6 - 8	8 - 10	>=10
5	Інші показники											
5.1	Знос основних засобів, % (коефіцієнт зносу основних засобів)	95-100	90-95	85-90	80-85	75-80	70-75	60-70	50-60	40-50	20-40	0-20
5.2	Частка простроченої кредиторської заборгованості, %	>70	60-70	50-60	40-50	30-40	20-30	15-20	10-15	5-10	0-5	=0

ДОДАТОК Т

Комплексна (рейтингова) оцінка фінансового стану КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР

№ з/п	Показники		2016 р.		2017 р.		2018 р.		2019 р.		2020 р.		Питома вага (Vi, %) в інтегровано-му показнику
			Значення	Рейтинг	Значення	Рейтинг	Значення	Рейтинг	Значення	Рейтинг	Значення	Рейтинг	
1	Показники ліквідності												
1.1	Коефіцієнт поточної ліквідності	Ф.№1: 1195/1695	1,15	8	1,22	8	1,57	10	1,38	9	1,59	10	8
1.2	Коефіцієнт швидкої ліквідності	Ф.№1: (1125+...+1165)/1695	0,34	5	0,40	5	0,66	8	0,51	7	0,62	8	8
2	Показники ділової активності												
2.1	Період оборотності дебіторської заборгованості, днів	Ф.№1: (1125+...+1155гр.3+1125+...+1155гр.4)/2*360/ Ф. №2: 2000	24,39	10	24,42	10	51,70	10	70,44	9	35,03	10	9
2.2	Період оборотності оборотних виробничих фондів та готової продукції і товарів, днів	Ф. №1: (1100+1110(гр.3))+(1100+1110(гр.4)) / 2 * 360 / Ф.№2: 1300	40,52	10	46,69	10	42,00	10	42,32	10	43,08	10	9
2.3	Період оборотності активів, днів	Ф. №1: (1300(гр.3)+1300(гр.4)) / 2 * 360 / Ф.№2: 2000	1469,43	0	1480,72	0	1188,01	0	1460,50	0	1378,64	0	9
3	Показники фінансової незалежності												
3.1	Коефіцієнт фінансової незалежності, % (коефіцієнт концентрації залученого капіталу)	Ф. №1: (1595+1695+1700)/1900 *100 %	34,12	9	20,53	10	32,36	9	55,09	8	52,92	8	9
3.2	Частка оборотних активів, сформованих за рахунок власних коштів, % (коефіцієнт забезпеченості оборотних коштів)	Ф.№1: (1495+1595-1095)/1195 * 100 %	53,13	10	18,37	8	36,51	10	27,26	9	30,41	9	9
4	Показники рентабельності												
4.1	Рентабельність продажу, %	Ф.№2: Прибуток = 2290; Збиток = 2295 *100 / Ф.№2: 2000	-54,34	0	-53,78	0	-46,35	0	-160,47	0	-161,93	0	9
4.2	Рентабельність активів, % (загальна рентабельність (збитковість) капіталу)	Ф.№2: Прибуток = 2290; Збиток = 2295 *100 / Ф.№1: (1900(гр.3)+1900(гр.4))/2	-9,03	0	-9,46	0	-10,19	0	-21,66	0	-19,49	0	9
4.3	Рентабельність капіталу, % (загальна рентабельність (збитковість) власного капіталу)	Ф.№2: Прибуток = 2290 або Збиток = 2295 * 100 / Ф.№1: (380(гр.3)+380(гр.4))/2	-13,31	0	-13,07	0	-14,04	0	-39,55	0	-42,28	0	9

ПРОДОВЖЕННЯ ДОДАТКУ Т

5	Інші показники												
5.1	Знос основних засобів, % (коефіцієнт зносу основних засобів)	Ф. №1: 1012 / 1011 * 100	39,27	9	42,77	8	36,62	9	31,75	9	30,53	9	7
5.2	Частка простроченої кредиторської заборгованості, %	Ф.№1: 1690 / 1515 * 100	2,26	9	2,34	9	10,84	7	11,69	7	8,26	8	5
	Інтегрований показник фінансового стану	$\text{ІП } \Phi C = \sum_{i=1}^{12} R_i \times (V_i : 100)$	5,63		5,47		5,93		5,50		5,80		100
	Рейтинг фінансового стану КП "ДНІПРОВСЬКИЙ ЕЛЕКТРОТРАНСПОРТ" ДМР		5,67										-

ДОДАТОК Ф

SWOT-аналіз автотранспортного підприємства КП “Дніпровський електротранспорт” ДМР

	Внутрішнє середовище	Зовнішнє середовище
Позитивний вплив	<ul style="list-style-type: none"> - Новий автомобільний парк - Широка мережа клієнтів - Гарна ремонтна база - Кваліфікований персонал і сучасне обладнання - Позитивна репутація серед споживачів послуг - Значні фінансові ресурси - Багаторічний досвід роботи на ринку транспортних послуг - Використання сучасних інформаційних програм 	<ul style="list-style-type: none"> - Формування служби маркетингу - Скорочення персоналу і зниження накладних витрат - Придбання спеціалізованого транспорту і вихід на нові сегменти ринку - Подальше розширення власної ремонтної бази - Залучення нових клієнтів і збільшення потоку перевезень - Впровадження відділу контролю ритмічності та безперебійності перевезень
Негативний вплив	<ul style="list-style-type: none"> - Висока собівартість перевезень - Високий рівень накладних витрат - Значна вартість обслуговування рухомого складу - Відсутність вже існуючої служби маркетингу - Простой автопарку через неритмічність виконання перевезень 	<ul style="list-style-type: none"> - Зростання цін на електроенергію та паливно-мастильні матеріали - Ріст витрат на обслуговування автопарку - Поява нових конкурентів на ринку міських перевезень - Ризик стати учасником ДТП - Скорочення доходів та клієнтури - Жорсткість екологічних норм для транспортних підприємств